

ÄÄNEN JÄLKI

Enontekiöllä asuneiden kokemuksia äänimaisemistaan

Lapin yliopisto
Taiteiden tiedekunta
Mediatiede
Kevät 2013
Janne Similä

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Äänen jälki – Enontekiöllä asuneiden kokemuksia äänimaisemistaan

Tekijä: Janne Similä

Koulutusohjelma/oppiaine: Audiovisuaalinen mediakulttuuri/mediatiede

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 80 + liite

Vuosi: Kevät 2013

TIIVISTELMÄ

Tämä tutkimus tarkastelee ihmisten kokemuksia heidän äänimaisemistaan. Tutkimuskohteena on Enontekiöllä asuvien tai siellä asuneiden äänimaisemat ja kokemukset heidän äänimaisemistaan. Tutkimus keskittyy henkilöiden kokemuksiin ympäröivästä äänimaisemasta lähtökohtanaan fenomenologinen äänimaisematutkimus. Tärkeäksi muodostuvat myös itse ääniympäristöt, joissa eletään. Aineisto tutkimukseen on hankittu haastatteluilla.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa ihmisten arkielämän äänimaisemista ja niistä saaduista kokemuksista. Tutkimuksessa selvitetään ja tarkastellaan näiden äänimaisemien ja niistä saatujen kokemusten ominaispiirteitä. Tutkimuksen tavoitteena on valottaa tavallisten ihmisten arkielämää äänimaisemakontekstista käsin. Tutkimus näyttää osan suomalaisen äänimaiseman kirjosta etelästä pohjoiseen ja kaupungista maaseudulle. Se kertoo maaseudun ja kaupunkien äänimaisemien synnyttämistä kokemuksista sekä niiden eroista ja yhtäläisyyksistä. Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus kurkistaa suomalaiseen arkielämän äänimaisemaan.

Tutkimus näyttää toteen sen, että meluisat ja keinotekoiset ääniympäristöt, etenkin kaupunkiympäristöt, koetaan negatiivisina. Rauhallisten ja elvyttävien ympäristöjen merkitys ja arvostus on suuri. Tutkimuksen perusteella voidaan nähdä, että arkielämän äänimaisemat muodostuvat lähinnä kodin ja työpaikkojen äänimaisemista, joissa teknologia ja äänimaiseman keinotekoisuus ovat vahvasti läsnä. Tuloksissa korostuu luonnonäänten tärkeä merkitys ihmisille. Luonnonääniä kaivataan ja niiden vähäisyys koetaan puutteena äänimaisemassa.

Avainsanat: Äänimaisema, fenomenologinen äänimaisematutkimus, äänimaiseman kokemus, työn äänimaisema, kodin äänimaisema, melun sieto.

Annan suostumukseni tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
1.1 Musiikintutkimuksen traditio	6
2 FENOMENOLOGIA.....	11
2.1 Mitä on fenomenologia?.....	11
2.2 Fenomenologia musiikintutkimuksessa.....	15
3 ÄÄNIMAISEMATUTKIMUKSESTA.....	20
3.1 Äänimaiseman määrittelyä	23
3.2 Melun aikakausi.....	25
3.3 Kohti keinotekoista äänimaisemaa	26
3.4 Yksityisyyden tila melun ympärivässä maailmassa	28
3.5 Fenomenologia tässä tutkimuksessa.....	29
4 AINEISTO, FENOMENOLOGINEN ANALYYSIMENETELMÄ SEKÄ TUTKIMUKSEN ETENEMINEN	31
4.1 Haastattelut	31
4.2 Lyhyt tutustuminen fenomenologiseen analyysimenetelmään.....	32
5 SUKELLUS ARKIELÄMÄN ÄÄNIMAISEMAKOKEMUKSIIN.....	34
5.1 Tutkimukseen aineistoa tuottaneet haasteltavat	34
5.2 Kodin äänimaisema maistuu elämältä	35
5.3 Julkisen yksityiseen tunkeutuminen ja ahdistus	36
5.4 Kokemuksia keinotekoisesta ja teknologian hallitsemasta äänimaisemasta.....	38
5.5 Koneistunut koti	42
5.6 Työn äänen stressaavuus – kokemuksia työpaikan äänimaisemista.....	43
5.7 Mielenrauhaa autenttisista äänimaisemista	44
5.8 Äänellisiä peruselementtejä äänimaisemassa	47
5.9 Koti – työ – luonto.....	49
6 HENKILÖKOHTAISISSA ÄÄNIMAISEMISSA.....	51
6.1 Kokemuksia kaupungin keskustassa asumisesta	51
6.2 Pohjoinen poronhoitajan äänimaisema	53
6.3 Elämää keski-suomalaisessa kylässä	54
6.4 Kokemuksia äänimaisemasta Etelä-Suomen kaupungissa	55
6.5 Kokemuksia äänimaisemasta Tunturi-Lapin kylässä	56
6.6 Elämää Pohjois-Pohjanmaalla	57
6.7 Äänimaisemakokemuksia lappilaisen kaupungin keskustasta	58
7 YHTÄLÄISYYKSIÄ: YLEISEN ILMIÖN ETSINTÄÄ	59
8 PÄÄTÄNTÄ.....	67
LÄHTEET	74
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tässä työssäni tutkin millaisissa äänimaisemissa Suomen käsivarressa Enontekiön kunnassa asuvat tai asuneet elävät nyt ja millaisia (kehollisia) kokemuksia ja merkityksiä heidän äänimaisemansa heissä synnyttävät. Tutkimukseni aihe liittyy fenomenologiseen äänimaisematutkimukseen. Olen kiinnostunut äänimaisemien kokemusmaailman tutkimisesta, koska ne liittyvät ihmisten jokapäiväiseen elämään ja ympäristöön, vaikkakin usein tiedostamattomalla tavalla.

Erytisesti pohjoiset äänimaisemat kiinnostavat, koska oma historiani liittyy läheisesti Lapin käsivarren alueeseen. Koska Enontekiön kunnassa ihmiset asuvat hyvin lähellä luontoa, minua kiinnostaa myös nähdä millainen merkitys luonnolla on Enontekiöllä asuvien tai siellä asuneiden äänimaisemissa ja se nykyään heille esiintyy. Osittain juuri siksi halusin haastatella henkilöitä, joiden asuinhistoriassa Enontekiön kunnan alue näyttäytyy, asuivatpa he tällä hetkellä missä tahansa. Toisaalta minua yksinkertaisesti kiinnostaa tietää jotain äänimaisemista, joissa omien Enontekiöllä elettyjen vuosien aikana tutuiksi tulleet ihmiset nykyään elävät. Valitsin haastateltaviksi ihmisiä sekä Pohjois- että Etelä-Suomesta, jotta saisin vertailukohtaa siihen miten äänimaisemat eroavat toisistaan ja eroavatko kokemukset äänimaisemista asuinpaikan mukaan ja millä tavalla.

Musiikin kokemusta ja kokemista ovat omissa tutkimuksissaan käsitelleet myös Mari Taivalmaa Pro gradu-työssään Pakenevat näyt sekä Juha Torvinen väitöskirjassaan Musiikki ahdistuksen taitona. He ovat lähestyneet aiheitaan fenomenologisesta näkökulmasta, Taivalmaa fenomenologisen psykologian ja Torvinen fenomenologisen filosofian näkökulmasta. Outi Kautonen on tutkinut gradussaan *Yhteisöllisiä äänimaisemia: Kuulokuvia yksityisen ja jaetun rajapinnalta Keuruun ekokylässä* Keuruun ekokylän asukkaiden kokemuksia asuinpaikkansa äänimaisemasta. Hänen tutkimuksensa tarkastelee yhteisöllisen elämäntavan valinneiden ihmisten kokemuksia heidän akustisesta ympäristöstään. Tutkimus keskittyy asukkaiden subjektiiviseen kokemusmaailmaan lähtökohtanaan humanistinen maantiede. Oman tutkimukseni kiinnostuksen kohteet suuntaavat Kautosen kanssa hieman samaan suuntaan.

Tutkimusmetodini on kuitenkin fenomenologinen, joka tieteenfilosofisena suuntauksena korostaa havaintojen ja kokemusten pohjalta tuotettua tietoa.

Aineistoni olen hankkinut yksilöhaastatteluilla. Analysoin fenomenologisen analyysimallia mukaillen seitsemän haastatellun vastauksia esittämiini kysymyksiin heidän äänimaisemistaan. Keskityn fenomenologiseen analyysiin, koska, äänimaiseman fenomenologista analyysiä ei ole aiemmin paljonkaan käytetty tällaisessa yhteydessä. Musiikintutkimuksessa sitä sen sijaan käytetään enemmänkin. Fenomenologinen analyysi on laaja ja väljä yleisnimitys erityyppisille fenomenologian tieteenfilosofiseen suuntaukseen perustuville tutkimusorientaatioille. Nämä eri orientaatiot voivat painottua esimerkiksi tutkittavien ihmisten tai tutkijan omiin kokemuksiin, tulkintojen tekemiseen tai ruumiillisiin kokemuksiin kuten esimerkiksi fenomenologisessa äänimaisematutkimuksessa, johon itse keskityn tässä tutkimuksessani.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/fenomenologinen-analyysi>

Aineistoni sopii lähestymistapaani, koska käyttämäni fenomenologisen tutkimusmetodin mukaisesti haastateltavia pyydetään kuvaamaan kokemuksiaan vapaasti omin sanoin. Mitä vähemmän on tutkijan ennalta määrittämiä tekijöitä sitä lähemmäs päästään varsinaisia fenomenologian pyrkimyksiä. Haastatteluilla saamani aineiston perusteella tutkin siis Suomen lapissa Enontekiöllä asuvien tai siellä asuneiden ihmisten kokemuksia äänimaisemistaan. Tällä tutkimuksella haluan antaa oman panokseni suomalaiseen äänimaisematutkimukseen.

Murray Schafer määrittelee ”äänimaiseman” olevan äänellinen ympäristö. Teknisesti ottaen se voi olla mikä tahansa äänellisen ympäristön osa, jota voidaan tutkia. Termi voi viitata reaaliin ympäristöihin tai abstrakteihin konstruktioihin kuten sävellyksiin tai nauhamontaaseihin, erityisesti silloin kun niitä tarkastellaan ympäristöinä” .(Schafer 1977, 274–275.) Myöhemmin hän on määritellyt äänimaiseman uudelleen yksinkertaisesti siksi äänten kentäksi – melun, musiikin, luonnon äänten, ihmisten tai teknologisten äänten kokonaisuudeksi – jossa kulloinkin olemme. (Schafer 1992). Säveltäjä ja viestintätutkija Barry Truax tarkentaa määritelmää ja korostaa ettei

äänimaisema ole suoranaisesti synonyymi äänelliselle ympäristölle jossa olemme vaan äänimaisema viittaa pikemminkin siihen miten yksilö tai yhteisö ymmärtävät ääniympäristönsä, jota he kuuntelevat ja jossa he ovat (Truax 1984, XII).

Äänimaisematutkimus on osa musiikintutkimuksen kenttää ja liittynyt siihen melko hiljan. Äänimaisematutkimus on monitieteinen tutkimusala. Sitä voidaan tutkia monista eri näkökulmista ja se voidaan liittää monien eri alojen tutkimuksiin. (Järviluoma 2003, 348.)

Käsittelen tutkimukseni teoriaosassa myös musiikintutkimusta ja sen traditiota avatakseni äänimaisematutkimuksen ja musiikintutkimuksen sukulaisuussuhdetta. Pyrin luomaan kuvan siitä, mistä äänimaisematutkimus on lähtöisin ja millaisia musiikintutkimuksen teorioita se soveltaa omaan tutkimuskenttäänsä. Avaan myös fenomenologisen tutkimusotteen ajatusmaailmaa ja näkymistä sekä musiikintutkimuksessa että äänimaisematutkimuksessa. Päädyn lopulta ikäänkuin lankakerän purkautumisen myötä fenomenologisen äänimaisematutkimuksen kysymyksiin ja ja sitä kautta subjektiivisen äänimaisemakokemuksen ja äänimaiseman analysointiin ja tuloksiin.

1.1 Musiikintutkimuksen traditio

Musiikki on ääni-ilmiö, joka vaikuttaa voimakkaasti ihmisiin. Musiikin vaikutusta ihmisiin on vaikea ymmärtää ja sen vaikutuksessa ihminen voi kokea selittämättömiä ja jopa mystisiä kokemuksia ja tuntemuksia. Yhtä oikeaa selkeää vastausta, ilman käsitteellisiä ongelmia, kysymykseen mitä musiikki on, ei ole. Niin filosofinen on kysymys musiikin luonteesta tai olemuksesta. Yhtä hyvin musiikin määritelmää voitaisiin etsiä kysymyksillä: ”Mitä nämä tällaiset äänet oikein ovat, jotka vaikuttavat meihin näin voimakkaasti – mitä ovat nämä äänet, joita haluamme kuunnella, muistaa, oppia ja tuottaa, ja joiden ympärille olemme halunneet rakentaa monenlaisia sosiaalisia käytäntöjä ja instituutioita”. (Huovinen & Kuitunen 2008, 9.) Ehkä kysymys ”Mitä musiikki on?” alkaa aueta vasta silloin kun musiikki alkaa esiintyä itsenäisenä ilmiönä irroitettuna sosiaalisista, uskonnollisista, rituaalisista, lääkinnällisistä ja muista vastaavista sen käyttötarkoituksista (Huovinen & Kuitunen 2008, 22–23.) Joka

tapauksessa musiikki merkitsee ihmisille paljon myös ilman varsinaista tarkoitusta, pelkkänä miellyttävänä äänenä ilman toimintaa.

Musiikkifenomenologi Thomas Clifton on sanonut musiikista seuraavasti: musiikin erottaa pelkistä äänistä se, mitä kokija tekee ja miten hän käyttäytyy (Clifton 1983, 1–5.) Musiikki onkin Thomas Cliftonille aina äänten ja inhimillisen osallisuuden vuorovaikutuksessa syntynyt ilmiö: ”Musiikki on sitä, mitä minä olen musiikin kokiessani” (Clifton 1983, 297).

Musiikki on rikas tutkimuskohde, jota voidaan lähestyä lukuisilla eri lähestymistavoilla. Sitä voi tarkastella esteetisenä kokemuksena, kulttuurisena ja akustisena ilmiönä, sosiaalisena vuorovaikutuksena, hermostollisena kysymyksenä, lääketieteellisenä tai terapeuttisena ilmiönä, osana kasvatusta ja mediaa tai vaikkapa tietokonemallintamisen kohteena. (Murtomäki et al 2003,9.)

Seuraavassa on esitelty pääpiirteittäin viisi keskeistä musiikin tutkimussuuntausta sekä muutamia musiikintutkimuksen erityisaloja vain saadaksemme jonkinlaista kuvaa siitä kuinka laaja tieteenala musiikkitiede ja musiikintutkimus on.

Musiikinhistoria on koko modernin musiikkitieteen olemassaolon ajan, 1800-luvun jälkipuolelta alkaen, kuulunut sen keskeisiin aihepiireihin ja tutkimussuuntauksiin (Murtomäki et al 2003, 13). Länsimaisen musiikinteorian historia on vähintään 2500 vuoden pituinen. Tänä aikana sen musiikinteoreettisen tutkimuksen perusta on muodostunut musiikin rakenteiden, rakenteellisten lainalaisuuksien ja säveljärjestelmien tarkastelusta sekä käsitteen- ja teorianmuodostuksesta, joilla niitä on kuvattu.

Musiikinteoria on ongelmanasettelujensa kautta kiinteästi yhteydessä musiikin kuulemiseen ja hahmottamiseen sekä musiikkianalyysiin, sillä teorioiden pohjalla ovat musiikkiteoksista ja soivasta musiikista johdetut yleistyksset.. Rakenteellisten seikkojen lisäksi toisena kantavana teemana musiikinteoreettisissa kirjoituksissa on ollut musiikin vaikutus tunteisiin. Musiikinteoreettinen tutkimus joutuu musiikillisen

käytännön muutosten myötä vastaamaan muutoksiin muodostamalla uusia teorioita kuvaamaan uusia sävelkäytänteitä.

Musiikkianalyysillä ja musiikinteorialla on kiinteä yhteys, sillä teoriat pohjautuvat musiikkiteoksista ja ylipäättään soivasta musiikista johdettuihin yleistyksiin. Musiikkianalyysia käytetään välineenä myös muilla musiikin tutkimuksen alueilla. Musiikkianalyysin luonne on aiheuttanut keskustelua musiikkitutkimuksen kentässä analyysimenetelmistä ja niiden käsitteistöstä suhteessa kulttuurisiin yhteyksiin. Jokaiselle musiikkikulttuurille ja aikakaudelle ovat muodostuneet omat käsitykset musiikin rakennusmateriaaleiksi soveltuvista äänistä ja niiden organisaatiotavoista. Musiikin sointiväriin merkitys on korostunut ja ääni, joka soveltuu musiikin materiaaliksi voi olla melkein mitä tahansa (Murtomäki et al 2003, 31–32.)

Musiikinteoria on yhteydessä useisiin uudempiin musiikintutkimuksen alueisiin. Kuulemiseen ja hahmottamiseen liittyvät kysymykset liittyvät musiikinteorian musiikin kognitiiviseen ja psykologiseen tutkimukseen, vaikka musiikinteorian menetelmät ja ongelmanasettelut ovatkin erilaisia kuin näillä kahdella alalla. Näitä musiikintutkimuksen aloja ovat kognitiivinen musiikkitiede ja musiikkipsykologia. Musiikinteoria voi myös hyödyntää esimerkiksi sosiologian tutkimusta. Musiikkisosiologian oleellinen joskaan ei yksiselitteinen kysymys liittyy siihen, kuinka musiikilliset rakenteet heijastavat yhteiskunnan rakenteita.

Musiikinteorian tutkimukseen verrattain myöhään kiinnittynyt naistutkimus on tuonut esille musiikinteorioiden, musiikinteorian muodostuksen ja analyysitapojen sukupuolisidonnaisuuksia. Musiikin naistutkimuksessa esille ovat tulleet myös musiikkiteorian ja musiikkitieteen erot naistutkimuksen kysymyksenasetteluissa. On alettu myös tietoisemmalla tavalla tuoda esille musiikin suhdetta kehollisuuteen ja musiikin merkityksiä, josta yhtenä suuntauksena on semiotiikka, musiikkisemiotiikka.

Kiinnostava musiikintutkimuksen suuntaus on myös fenomenologinen musiikintutkimus, jonka perimmäinen tavoite on puhtaan kokemuksen tutkiminen käytännöistä vapaassa elämismaailmassa. Nykypäivän uudet näkökulmat ja

musiikinteorian liittymäkohdat muihin tieteenaloihin havainnollistavat musiikin rakenteiden kautta avautuvan tutkimuskentän moniulotteisuutta. (Murtomäki et al 2003, 47, Niskanen 2005, 103.)

Etnomusikologian ytimenä on inhimillisen itseymmärryksen laajentaminen: pyrkiessään tutkimaan musiikillisia tuotteita (teoksia ja sävelmiä, äänilevyjä, musiikiteknologiaa, -teollisuutta ja -organisaatioita jne.) kulttuurisessa ympäristössään tutkija perimmältään lisää tietoa myös ihmisestä musikaalisena ja sosiaalisena olentona. Tästä näkökulmasta etnomusikologi voi ottaa tutkimuskohteeseen mitä tahansa musiikkiin liittyvää. (Murtomäki et al 2003, 53.)

Kulttuurinen musiikintutkimus pyrkii kehittämään sellaisia tutkimustapoja ja -menetelmiä, joilla voidaan tarkastella musiikkia tässä moninaisessa, -kulttuurisessa, ja -arvoisessa maailmassa. Kulttuurisen musiikintutkimuksen laajaa kenttää yhdistää näkemys siitä, että musiikki on läpeensä kulttuurinen ja sosiaalinen ilmiö. Kulttuuriselle musiikintutkimukselle on ominaista se, että se tarkastelee musiikkia aina kulttuurisessa kontekstissaan. Konteksti on se paikka ja aika, jossa tutkittavan ilmiön merkitykset syntyvät. (Murtomäki et al 2003, 71.)

Kognitiivinen musiikkitiede tutkii nimensä mukaisesti musiikkia kognitiotieteen näkökulmasta: se kiinnostuksen kohteena ovat musiikilliseen tietämiseen ja taitamiseen liittyvät toiminnot. Näm toiminnot voivat liittyä esimerkiksi musiikin havaitsemiseen, oppimiseen, tuottamiseen tai kokemiseen. Tutkimuskohteena ovat siis sekä musiikin tuottaja että sen kuuntelija. Tämä musiikkitieteen tutkimussuunta on kiinnostunut siitä miten musiikki toteutuu mielessä ja kehossa. (Murtomäki et al 2003, 87.) Musiikin kulttuurihistoria ei ole itsenäinen tutkimussuuntaus tai opinala musiikkitieteen kentällä. Se on kulttuurisen musiikintutkimuksen, etnomusikologian sekä perinteisen musiikkihistorian välimaastoon sijoittuva näkökulma. (Murtomäki et al, 2003, 217.)

Musiikin naistutkimukseen kuuluvat feministinen musiikintutkimus, musiikin ja sukupuolen sekä musiikin ja seksuaalisuuden välisen suhteen tutkimus. Koko tätä alaa

yhdistää musiikin, sukupuolen ja seksuaalisuuden välisten kytkösten pohtiminen. (Murtomäki et al 2003, 225.) Musiikin neurotieteessä tutkitaan niitä aivomekanismeja, joiden avulla havaitsemme, tunnistamme ja esitämme musiikkia (Murtomäki et al 2003,233). Musiikkiakustiikka on akustiikan eli ääniopin yksi osa-alue, joka keskittyy musiikkiin liittyviin ääniin ja on siksi myös osa musiikintutkimuske laajaa kenttää (Murtomäki et al 2003, 241). Musiikkikasvatuksen tutkimus on jakautunut kahteen pääryhmään, joista toinen on lähempänä musiikkitiedettä ja toinen kasvatustiedettä. Molemmille on luonteenomaista soveltava tutkimusote. (Murtomäki et al 2003, 251.)

Musiikkipsykologia tutkii ihmisen musiikillista toimintaa ja on kiinnostunut sellaisista kysymyksistä kuten, mitä musiikki merkitsee meille ihmisille, miten se saa meidät kuulumaan tietyn yhteisön jäseniksi tai miten se herättää kuulijassa erilaisia tunnetiloja (Murtomäki et al 2003, 259). Musiikkisemiotiikassa musiikkia tarkastellaan merkitysjärjestelminä. Musiikkisemiotiikassa keskitytään niihin rakenteisiin, joilla merkityksiä asetetaan, puretaan ja käytetään (Murtomäki et al 2003, 271). Musiikkisosiologia tarkastelee musiikkia ja siihen liittyviä tekijöitä sosiaalisina ilmiöinä, osana sosiaalista todellisuutta (Murtomäki et al 2003, 281). Psykoanalyttinen musiikintutkimus ei muodosta yhtä selkeästi rajattavissa olevaa tutkimuksen aluetta. Kyse on monista erilaisista mahdollisuuksista käyttää psykoanalyttista teoriaa ja tietoutta musiikillisten ilmiöiden ymmärtämiseen ja siihen yhdistyy yleensä myös muita tutkimusuuntauksia, esimerkiksi semiotikka ja feminististä teoriaa (Murtomäki et al 2003, 301).

2 FENOMENOLOGIA

2.1 Mitä on fenomenologia?

Franz Brentanoa pidetään ensimmäisenä fenomenologina. Empirismistä poiketen Brentanon kokemuksen käsite loi uuden tavan tutkia kokemusta psykologisesti. Brentano otti käyttöönsä myös käsitteen psyykkisestä aktista. Aktin käsitteestä tuli myöhemmin fenomenologisessa psykologiassa kokemuksen eli merkityssuhteen rakentumisen (konstituution) perusyksikkö (Niskanen 2005, 98–99.)

Edmund Husserlin, fenomenologisen suuntauksen perustan luoneen teoreetikon lause ”zu den Sachen selbst” viittaa fenomenologian perusajatukseen, jonka mukaan tutkimuksen ensisijainen tavoite on kuvata asioita ilman teoreettisia ja metafyyysisiä käsitteitä. Pääajatus on pyrkimys päästä lähelle ihmisen välitöntä subjektiivista kokemusta, joka on kaiken totuuden perusta. (Becker 1992, 22.) Fenomenologinen tutkimusnäkökulma perustuu kokemukseen, koska se on sekä hedelmällinen ja pätevä tiedonlähde että kaiken subjektiivisen tietämyksen ja käyttäytymisen perusta (Becker 1992, 1).

Fenomenologisella lähestymistavalla on tavoitteena siis tutkia maailmaa ihmisen kokemuksen kautta ja se on kiinnostunut ihmisen tavoista jäsentää maailmaa (Perttula 1995, 7). Fenomenologia on lähestymistapa, joka pyrkii observeerimaan ja kuvailemaan tutkimaansa ilmiötä ilman ennakkohypoteeseja objektiivisten tosiasioiden eksplikoinnin sijaan. Tutkittavaa lähestytään kuuntelemalla jolloin tutkijan on tärkeää unohtaa oma asenteensa tutkimuksen kohteeseen ja ilmiöön. Tavoite on tematisoida, eksplikoida ja kirjoittaa ymmärrettävään muotoon eletty tunne tai kokemus. Fenomenologisen tutkimuksen aineistoja pyritään aina lukemaan ja käsittelemään systemaattisesti tietellisyyteen pyrkivän metodin mukaisesti. (Taivalmaa 2001, 3.)

Husserlin mukaan fenomenologia sopii psykologian perustaksi tehden psyykkisten ilmiöiden tutkimisen mielekkääksi oikeissa yhteyksissä. Hän erotti puhtaan

fenomenologian, fenomenologisen psykologian ja empiirisen fenomenologian. (Niskanen 2005, 100.)

Fenomenologian tavoite oli analysoida tietoisuutta, koska vain tietoisuudessa objektiivisuus on ehdotonta (Lauer 1965, 10). Siinä missä Wilhelm Dilthey pyrki kokemusten tutkimiseen empiirisenä todellisuutena, Husserl pyrki pois siitä. Hänen mukaansa kokemus ei voi vastata itseään koskevaan tieteelliseen kysymykseen siitä, mitä se esittää. (Lauer 1965, 11). Husserlin tavoite oli osoittaa puhtaan kokijan ja puhtaan kokemuksen mahdollisuus. Husserlin fenomenologiaan ilmestyi transsendentaalinen minä eli itsensä ja intressittömän katselijan suhde maailmaan. Tämän suhteen kautta maailma on olemassa transsendentaaliselle minälle kokemuksina (Husserl 1998, 8–11.)

Etsiessään puhdasta kokemusta, transsendentaalista minää ja ennakko-oletuksetonta asennetta maailmaan, Husserl hylkäsi psykologisen kokemuksen, jossa ihminen havaitsee kohteen luonnollisessa asenteessaan suhteessa omaan minäänsä. (Husserl 1995, 48, 62, 64.) Husserl pyrki luomaan fenomenologiasta ennakko-oletuksettoman eli ankan absoluuttisen tieteen, jonka tutkimuskohteena on puhdas kokemus (Niskanen 2005, 101).

Fenomenologia on olemisen perustan, maailman paljastamista. Edmund Husserlin tarkoittamassa merkityksessä fenomenologinen maailma on tarkoittaa nimenomaan elämismaailmaa. Tämä maailma on kokemustemme perusta eikä se ole jonkin ennalta asetetun järjellisyuden määrittämä kokonaisuus. (Torvinen 2007, 29.)

Myöhäisimmässä tuotannossaan Husserl omaksui elämismaailman fenomenologian perustaksi. Wilhelm Diltheylle ja Martin Heideggerille elämismaailma oli ensisijaisesti inhimillisen kokemuksen konteksti. Husserl sen sijaan piti elämismaailmaa filosofisella tasolla puhtaan kokemuksen maailmana ja empiiristen tieteiden ja arkikokemuksen tasolla kulttuurisena traditioiden värittämänä maailmana (Satulehto 1992, 31–34.) Elämismaailma viittaa ihmisen arkipäivän persoonalliseen ja konkreettiseen maailmaan, joka on kaiken tapahtuvan taustalla (Taivalmaa 2001, 14).

Husserlin mukaan fenomenologia voi tavoittaa kolme tieteellisen toiminnan perustavaa asiaa: (1) inhimillisistä käytännöistä vapaan elämismailman, jossa puhtaasti teoreettinen intressi on tieteen perustana, (2) puhtaan kokemuksen tutkimuksen kohteena ja (3) tutkijan, joka tekee työtään intressittömänä ja puolueettomana havaitsijana. (Niskanen 2005, 103.)

Toinen fenomenologisen filosofian uranuurtaja Martin Heidegger edustaa fenomenologista hermeneutiikkaa. Hän ymmärsi Husserlia paremmin idean ihmistieteen suhteesta tulkintaan, arkipäiväiseen elämismailmaan ja historiaan. Hänelle maailmassa oleminen oli ainoa varma asia (Niskanen 2005, 103–104.) Heideggerin mukaan oleminen tapahtuu aina ensisijaisesti alkuperäisessä käytännössä, jossa välineet ovat olemassa välitöntä käyttöä varten ilman reflektointia ja tematisointia (Heidegger 2000, 97–101).

Heidegger puolusti käytännöllistä intressiä Husserlin teoreettisen intressin ensisijaisuuden sijaan. Heideggerin mukaan inhimillinen olemassaolo poikkeaa muusta olevasta sillä täälläolo ymmärtää jollakin tasolla omaa olemistaan ja olemisen mahdollisuuksia, jotka se on joko itse valinnut tai joihin se on joutunut tai kasvanut. Kun Husserl pyrki osoittamaan että elämismailma voi olla tutkimuskohteena puhtaan kokemuksen alueena ilman inhimillistä olemassaoloa, osoittaa Heidegger sen sijaan ihmisen olevan sidottu erottamattomasti maailmaan. Sekä Heidegger että Dilthey korostavat käytännöllistä elämismailmaa ja omakohtaisen kokemuksen tärkeyttä sekä ajallisuutta historiallisuutta tulkinnan kehyksenä (Niskanen 2005, 105–106.)

Suomalainen Lauri Rauhala liittää Heideggerin tapaan tulkinnan ja ymmärtämisen kyvyn erottamattomasti ihmisenä olemiseen. Olennosta tulee ihminen kolmessa olemisen muodossa: tajunnallisuutena, situationaalisuutena ja kehollisuutena (Rauhala 1990, 35, 46–47.) Kehollinen oleminen toteutuu ihmisen orgaanisina toimintoina ja situationaalinen oleminen kohdattuina fyysisinä asetelminä, olosuhteina, tilanteina ja toisina ihmisinä. Rauhala jäsentää ihmisen olemisen tapoja myös tajuisten ja tajuttoman toiminnan avulla. Merkityssuhde (kokemus) on tajuista toimintaa erotuksena tajuttomista eli orgaanisista ja elämyksettömistä tapahtumista, jotka toteutuvat ilman

kokemusta (Niskanen 2005, 106–107.) Kokemus syntyy kun, noettinen elämyksellisyys suuntautuu kohteeseen ja sille rakentuu mieli eli noema (Rauhala 1993, 127).

Selkeä oivallettavuus on tietoisien kokemuksen edellytys. Kokemuksen on oltava tiedostettu, jotta se voidaan ilmaista käsitteellisesti (Rauhala 1974, 70). Tiedostamattomilla kokemuksilla on tärkeä merkitys yksilön subjektiivisessa maailmankuvassa (Rauhala 1995, 48), sillä niiden jännitteisyys sävyttää tietoista maailmankuvaa (Rauhala 1993, 66). Ne merkityssuhteet, jotka eivät täydenny elämyksellisesti valmiiksi, ovat fenomenologisesti ajateltuna tiedostamattomia kokemuksia. Tiedostamattoman ja tiedostetun kokemuksen välinen ero on elämyksellisesti yhtä hämärä kuin on rakenteellisesti keskeneräisen ja täydentyneen merkityssuhteen välinen ero (Perttula 2005, 118–119.)

Maurice Merleau-Ponty korostaa ihmisen kehona olemisen ensisijaisuutta. Ennen kuin opimme ajattelemaan käsitteellisesti, olemme jo olleet kehoina maailmassa. Jokaisella on kehossaan suuri kehollisen tiedon ja taidon kapasiteetti, vaikka tätä kehollisten kokemusten ja tiedon varastoa harvoin käsitteellistetään. Arkipäiväinen elämämme on rakentunut kehollisen tietämisen varaan (Anttila 2006, 562–563.)

Psykologia ymmärtämistä koskevana tieteenä tutkii yksilöllistä subjektiivista kokemusta eli tajunnallista suhdetta situationaaliseen ja keholliseen todellisuuteen. Kehollinen oleminen toteutuu ihmisen orgaanisina toimintoina ja situationaalinen oleminen kohdattuina fyysisinä asetelmina, olosuhteina, tilanteina ja toisina ihmisinä. (Niskanen 2005, 107.) Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofisen traditiossa ajatellaan oleminen on tulkintaa ja ymmärtämistä ja kuvaaminen on yksi tapa tulkita. Kuvatessaan jotakin ihminen aina jo tulkitsee. Kuvaus ja tulkinta merkitsevät tällöin samaa asiaa. Lauri Rauhala olettaa myös että ymmärtäminen on aina tulkitsevaa. (Niskanen 2005, 111.)

Fenomenologinen lähestymistapa mahdollistaa puhumisen kokemuksesta mahdollisimman hienovaraisesti rikkomatta tai lokeroimatta kokemusta liian nopeasti

tietynlaisen käsitteistön piiriin. Se myös auttaa viemään huomion kehoon. Kehollisuus on tärkeä teema puhuttaessa kokemuksesta ja elämyksestä. (Tarvainen 2008,19.)

2.2 Fenomenologia musiikintutkimuksessa

Heidegger tarkastelee taideteosta tapahtumisena ja avautumisena, jolloin teoksen tekijä ja vastaanottaja ovat mukana teoksen tapahtumisessa. Fenomenologisessa analyysissä taideteoksen lähestymistapa pitäisi olla intressitön, ei välinpitämätön, vaan vapaa ottamaan haltuun teoksen merkitykset. Ennalta määrättyjen luokittelujen ja tyypittelyjen vältteleminen onkin pyrkimyksenä musiikintutkimuksen fenomenologisessa lähestymistavassa.

Jokainen teos luo oman maailmansa, joka muodostuu tilan ja ajan vuorovaikutuksesta. Mikel Dufrennen mukaan teos on näin ollen lähempänä subjektia kuin objektia. Se houkuttelee kuulijaa tutustumaan omaan maailmaansa. Oman maailmansa kautta teos pyrkii kommunikoidaan kuulijan kanssa. Kuulijan ja teoksen maailmat kohtaavat kuuntelukokemuksessa. Fenomenologia musiikintutkimuksessa vieroksuu teoreettista lähestymistapaa pyrkien kuvaamaan asiat juuri sellaisina kuin ne koetaan. Fenomenologiselle musiikintutkimukselle tyypillisesti halutaan välttää julistuksia musiikin merkityksestä ja pyritään sen sijaan kuvaamaan mahdollisimman tarkasti sitä, miten musiikki koetaan. Tutkimuksen tavoitteena ei ole löytää absoluuttisia totuuksia vaan sen päämääränä musiikillisen kokemuksen rikkauden esille tuominen (Karra 2005, 107–108, Dufrenne 1953, 284–289, Bowman 1998, 255.)

Musiikkifenomenologi Thomas Cliftonin mukaan länsimaisessa kulttuurissa musiikin säveltaso on saanut turhan merkittävän osan musiikkia jäsenettäessä. Säveltaso mielletään ensisijaiseksi musiikilliseksi parametriksi ja esimerkiksi musiikin tekstuuria, sointiväriä, eleitä ja kestoja käsitellään ainoastaan säveltason attribuutteina. Tosiasiassa nämä vaikuttavat myös oleellisesti siihen, miten musiikki koetaan. (Clifton 1983, 6.)

Fenomenologisen musiikintutkimuksen tutkimusasetelmissa voidaan tehdä jonkinlainen karkea kahtiajako se suhteen mikä on tutkimuksen keskipisteessä. Kohteena voi olla jokin musiikkiteos ja sen ominaisuudet jolloin kohde on objektiivinen. Toisaalta tutkimus voi keskittyä kuulijassa tapahtuviin psyykkisiin ja fyysisiin reaktioihin, jolloin tutkimuksen luonne on subjektiivinen. (Taivalmaa 2001, 6.) Tämän tutkimukseni luonne painottuu subjektiivisen suuntaan. Lähestyn kohdettani fenomenologian näkökulmasta tarkastellen yksilön subjektiivista kokemusta äänimaisemastaan.

Musiikki ei ole ulkopuolelta tarkasteltava objekti vaan merkitysverkosto, joka syntyy kuulijan ja teoksen kohtaamisessa. Keskeisiä elementtejä merkitysten syntymisessä ovat musiikillinen tila ja aika sekä tunteet ja leikki. (Clifton 1983, 205.) Musiikillinen tila ja aika viittaavat kuulijan kokemana musiikin ominaisuuksiin. Leikin elementit ovat peräisin kuulijasta. Tunteet toimivat yhteyksien luojina kuulijan minän ja ulkomaailman välille. Leikki erottuu jokapäiväisestä elämästä luoden oman maailmansa omine sääntöineen. Se imaisee omaan maailmaansa kokonaisvaltaisesti. (Ibid. 72-73.)

Kari Kurkelan mukaan musiikin seuraaminen edellyttää etääntymistä arkitodellisuudesta ja kuulijan on antauduttava musiikin todellisuudelle päästäkseen sen maailmaan, jolloin hän muuttuu kuulijasta kuuntelijaksi (Kurkela 1993, 49). Eläytymisen halu ja taito ovat edellytyksenä musiikin todellisuuden ja maailman kokemiselle. Ilman teoksen maailmaan eläytymistä ei kokemusta voida tulkita.

Lawrence Ferrara ja Elisabeth Behnke erottavat neljä seikkaa joihin fenomenologinen musiikintutkimus painottuu: 1) keskittyminen soivaan musiikilliseen ääneen ja sen synnyttämään kokemukseen esimerkiksi partituurianalyysin sijaan, 2) musiikin ajallisen luonteen painottaminen, 3) kehollisuuden ja kinesteettisyyden merkityksen korostaminen musiikissa ja sen tekemisessä sekä 4) musiikin sijoittaminen ympäröivän maailman kontekstiin (Ferrara & Behnke 1997, 471). Sivuan Ferraran ja Behnken erottelemia fenomenologisen musiikintutkimuksen painotuksia soveltamalla niitä fenomenologiseen äänimaisematutkimukseen. Tarkastelen tutkimuksessani musiikin

sijaan äänimaisemia, joissa haastatellut elävät sekä niiden heissä synnyttämiä kokemuksia. Lopulta tarkastelen heidän kokemustensa ja äänimaisemiensa sijoittumista myös yleiseen ja laajempaan ympäröivän maailman kontekstiin.

Jonathan D. Kramerin mukaan aika on keskeisin musiikillinen ulottuvuus. Ajan jäsentämiseen hän käyttää Husserlin horisontin käsitettä. Horisontti on erilainen eri musiikin tasoilla ja voi käsittää esimerkiksi vain yhden sävelen, motiivin, fraasin tai fraasien ryhmän. Kramerin mukaan hengittämiseen yhteydessä oleva fraasi on perusyksikkö musiikin havaitsemisessa sillä inhimillinen tietoisuus pystyy hänen mukaansa havaitsemaan sen yhtenä kokonaisuutena, hetkenä. Nykyhetkellä on äärellinen kesto. Tietoisuus saattaa koostua läsnä samanaikaisesti olevista nykyhetkestä, menneisyydestä joka on aktivoitunut nykyhetkestä ja tulevaisuudesta joka on läsnä menneisyyden ja nykyhetken herättämien odotusten kautta (Kramer 1988, 370–371.)

Sekä Kramer että Clifton analysoivat musiikkia kokonaisvaltaisena kokemuksena. Sen sijaan, että he jakaisivat musiikkia hierarkkisiin osatekijöihin, he etsivät analyyseissaan niitä keskeisiä musiikillisia eleitä ja piirteitä, jotka tekevät musiikin kokemuksen merkitykselliseksi. (Karra 2005, 110.)

”Musiikki on sitä, mitä minä olen musiikin kokiessani” (Clifton 1983, 297). Tällä painotuksella Clifton liittyy paitsi fenomenologisen filosofian perusajatuksiin, myös siihen keskeiseen fenomenologisen musiikintutkimuksen juonteeseen, joka on painottanut musiikin ontologisia kysymyksiä. Tässä perinteessä on pohdittu yksittäisten sävellysten tai teosten sijaan laajempia kysymyksiä musiikkiteoksen olemisen tavasta, musiikin merkityksestä ja musiikin suhteesta ihmiseen ja yhteiskuntaan, jolloin musiikki(analyysi)esimerkit ovat toimineet enemmän teorian vahvistajina kuin varsinaisena tutkimuksen kohteena. (Torvinen 2007, 50.)

Musiikintutkimuksen lisääntynyt itsereflektio on kiinnittänyt huomiota erityisesti juuri tutkimuskohteen ja tutkimusmetodologian välisiin ”epäsopivuuksiin”. On kysytty millaisin tutkimusmenetelmin voidaan tavoittaa musiikillinen todellisuus

mahdollisimman vääristymättömänä niin kulttuurisessa kuin kokemuksellisessa ulottuvuudessa. Lisääntynyt itsereflektio on nostanut tutkimuksen keskiöön kysymykset siitä, mitä musiikki milloinkin on ja miten se missäkin tilanteessa käsitetään. Tämä on näkynyt ainakin kahdella tasolla: tutkittavien repertoaarien ja musiikkiin liittyvien ilmiöiden joukon laajentumisena sekä lisääntyvänä kiinnostuksena teorioihin ja niiden merkitykseen tutkimuksessa. (Williams 2001, VII.)

Tietyt ennako-oletukset muodostavat sen esiyymmärtäneisyyden tason, jonka kautta on mahdollista vastaanottaa esimerkiksi tietyn aikakauden musiikkia (Ferrara & Behnke 1997, 471). Musiikissa ennako-oletukset eivät ole vain intellektuaalisia tai ideologisia vaan vahvasti myös kehollisia: esimerkiksi ilmiö nimeltä ”tonaalisuus” on olennaisesti myös kehollinen tottumus (Clifton 1983, 32–35).

Kehollisuus muodostaa musiikin tuottamisessa, kokemisessa ja tutkimisessa alueen, jonka konkreettinen, akustis-fyysinen perusluonne mahdollistaa kommunikoinnin yhteisesti merkityksellisellä, ylilyksilöllisellä tavalla (vrt. Clifton 1983 7). Vaikka kehollisuus on toisaalta myös yksilöllistä ja historiallisesti konstruoitunutta, liittyy siihen näin ollen edellä mainittu kiinnostava piirre: Clifton kirjoittaa, että vaikka ”tonaalisuuden historiallinen ilmeneminen voidaan selittää formaalina skeemana, tämä skeema tulee mielekkääksi vain sen mukaan, kuinka keho käyttäytyy sen läsnä ollessa”. Tonaalisuus on näin ollen paitsi formaali, intellektuaalinen käsite myös aistimellinen ja materiaalinen käsite (Clifton 1983, 33–34.)

Tämä on nähtävissä fenomenologisen musiikintutkimuksen kehollisuutta painottavan suunnan ehkä kiinnostavimmaksi alueeksi: eikö kaikissa musiikillisissa tyyleissä ja genreissä ja niiden erottamisessa toisistaan ole pohjimmiltaan kyse erilaisesta kehollisesta tottumuksesta samaan tapaan kuin osaamme muutenkin asettua ja mukautua kehollisesti ympäristöömme ja sen muutoksiin?

Näin ollen esimerkiksi Erik Bergmanin ja The Who -yhtyeen musiikkityylit tai vaikkapa C-duurisoinnun ja c-mollisoinnut erot olisivat ensisijassa kehollista reagointia ääniin. Yhteisyys nousee tässä siitä, että esimerkiksi Bergmanin sävellyksessä *Colori ed improvvisazioni* on akustis-fysikaalisilta ominaisuuksiltaan lähtökohtaisesti

kaikille samanlainen riippumatta yksilöllisen ja eletyn kehon historiallisen konstruoituneisuuden eroista ja kokemusta muokkaavasta vaikutuksesta. (Torvinen 2007, 65.)

Fenomenologisen reduktion tehtävä musiikintutkimuksessa on etsiä kaikkea sitä, joka todellistuu musiikissa ja musiikkina. Tällöin se on yhtä kuin tutkimusta ohjaavan ontologisen ratkaisun erittely, jolloin ideaalinen päämäärä on saavuttaa parempi tietoisuus siitä, mikä on tutkimuksen lähtökohtainen motiivi ja millä tavoin mainittu ”muu” vaikuttaa musiikin todellistumisen tapaan. Ilmaus ”parempi tietoisuus” on olennainen, sillä kuten edellä on käynyt ilmi, fenomenologisen reduktion kautta ei voi irrottautua tutkimuksellisten lähtökohtien vaikutuksesta. Sen kautta voidaan kuitenkin pyrkiä tunnistamaan näitä kokemuksemme rakentumiseen välttämättä vaikuttavia tekijöitä.

Tällaisena reduktio ei ole Torvisen mukaan musiikintutkimuksessa niinkään husserlilainen vaan enemmän heideggerilainen fenomenologisen reduktion, konstruktion ja destruktion muodostama kokonaisuus. Tässä kokonaisuudessa reduktio purkaa totunnaisia musiikin tarkastelun tapoja, konstruktio paljastaa musiikin olemisen (kulloinkin kyseessä olevan tutkimuksen kontekstissa eli musiikin merkityssuhteiden ja tulkintojen potentiaalina) ja destruktio suhtautuu tähän toimintaan itsekriittisesti ehkäisten tarkastelun juuttumista perinteisiin, totunnaisiin musiikintutkimuksellisiin ja filosofisiin (myös fenomenologisiin) käsitteisiin ja kategorioihin. Nämä toisiinsa kietoutuvat vaiheet ovat osa fenomenologista tutkimusasennetta, joka parhaimmillaan kykenee korostamaan sitä ainutkertaista tilannetta, jossa musiikki asettuu tutkimuksen kohteeksi ja siten osaksi elämismaailmaa (Torvinen 2007, 57–58.)

3 ÄÄNIMAISEMATUTKIMUKSESTA

R. Murray Schaferin mukaan äänimaisema on koko akustinen ympäristö jossa elämme, ei vain ainoastaan se mikä meitä ympäröi. Äänimaisemaksi voidaan kutsua mitä tahansa äänikudelman tai kokonaisuutta, sellaista jonka aktiivinen osa olemme. Se voi koostua melusta, musiikista, luonnon äänistä, ihmisten tai teknologisten äänten kokonaisuudesta. Ihminen on aktiivinen osa ympäristöään tuottaessaan ja muokatessaan jatkuvasti ääniä, jotka muodostavat äänimaiseman. (Schafer 1994, 7.)

Äänimaisematutkimuksen juuret ulottuvat kokeilevaan taiteeseen ja John Cagen ajatuksiin sekä muihin 1970-luvun taidekokeiluihin, joissa yhteiskuntaa ja taidetta pyrittiin lähentämään toisiaan (Järviluoma & Wagstaff 2002). Suomessa tehtävä äänimaisematutkimus on paneutunut tutkimaan kenttäaineistoja etnografisen ja kulttuurintutkimuksellisen lähestymistavan kautta. Suomessa on tutkittu niin liikehuoneistojen, navetoiden kuin kirjastojenkin äänimaisemia. Laajin suomalainen äänimaisematutkimusprojekti on ollut tutkimus eurooppalaisten kylien äänimaisemien muutoksia. (Järviluoma 2003, 350.)

Äänimaisematutkijat eivät varsinaisesti kerro faktoja äänestä vaan tulkitsevat merkkejä ja aktiivisesti tuottavat uusia johtolankoja joista voidaan tehdä pidemmälle vietyjä johtopäätöksiä. Tutkimuksessa havainnot ovat aina eräänlaisia johtolankoja siinä mielessä, että niitä tulkitaan aina omassa tapauskohtaisessa viitekehityksessään. Tässä kontekstissa metodi on siis johdettu kaikista käytänteistä ja toiminnoista, joiden kautta tutkija muodostaa omat päätelmänsä sekä niistä säännöistä joiden mukaisesti nämä päätelmät on muodostettu ja tulkittu siten että vihjeiden ja johtolankojen merkitys voidaan ymmärtää (Alasuutari 1999, 77–82.)

Myös tutkijan itsereflektoiva työ on keskeisessä roolissa tutkimusprosessissa, sillä tutkija on tavalla tai toisella aina sidoksissa tutkimukseensa. Tutkijan henkilökohtainen koulutus, tausta, poliittiset ja eettiset määrittelevät paljon sitä miten tutkimus etenee ja mihin se päättyy. (Järviluoma & Wagstaff 2002, 13.)

Missä musiikintutkimukselle teos tarkoittaa jotain sävellettyä musiikkiteosta, äänimaisematutkimuksessa ”teokseksi” voidaan käsittää ihmisen, kokijan suhde ääniympäristöönsä. Tutkittava teos voi pikemminkin olla se miten äänimaisema koetaan, kuin esimerkiksi se mitä elementtejä äänimaisemassa on.

Antropologit ovat tahollaan käyneet tutkimuksellisia linjanvetoja suhteessa ihmisen tapaan havaita maailmaansa. Kaksi pääsuuntausta ovat kognitiivisesti ja fenomenologisesti orientoituneita. Suurimmaksi eroksi näiden välillä Tim Ingold esittää, että kognitiivisesta näkökulmasta keho ymmärretään passiivisena instrumenttina, joka välittää aistihavaintoja mielen prosessoitavaksi. Fenomenologian näkökulmasta katsottuna keho on aktiivinen ja tavoitteellinen – hahmo ”subjektin maailmassa olemiselle”. (Uimonen 2005, 41.)

Fenomenologinen äänimaisematutkimus kohdistaa fokuksensa yksilön kokemukseen ääniympäristöstään, ympäristöstä jossa kuuntelija on. Analyyttisen tarkastelun jälkeen tutkimustuloksena on äänimaisema. (Uimonen 2005, 34.)

Ruotsalainen äänimaisematutkija Björn Hellström katsoo akustisen ekologian kannattajien lähestyvät kohdettaan esteettisestä näkökulmasta, joka ottaa huomioon fenomenologiset sekä äänen havaitsemiseen ja äänen vaikutuksiin liittyvät seikat – rakenteelliset ja sosiaaliset seikat eivät saa osakseen samanlaista kiinnostusta (Hellström 2003, 20–21.)

Äänimaisematutkimuksessa on historiansa aikana analysoitu mm. erilaisten kohteiden kuten kaupunkien ja kylien äänimaisemia. On tutkittu kylien äänimaisemarytmien suhdetta niiden sosiaaliseen ja elinkeinoelämään.

Muun muassa Vancouverin kaupungin äänimaisemaa sadan vuoden ajalta analysoineet tutkivat arkistoja, haastattelivat ihmisiä, lukivat kaupungista kertovaa kirjallisuutta ja tekivät äänikävelyitä. (Järviluoma 2003, 349.)

Äänimaisematutkimuksessa ääniä ei pidetä ainoastaan ongelmana, meluna. Mielenkiintoista on tarkastella niitä erilaisia tapoja, joilla ihmiset käyttävät ääniä:

äänimaisemat ovat merkittäviä ihmisten keskinäisen kommunikaation kannalta, heidän identiteeteilleen ja heidän suunnistamiselleen erilaisissa fyysisissä ympäristöissä. Valtaosa ääntä koskevista julkaisuista on kuitenkin keskittynyt akustiikkaan (psykoakustiikka mukaan lukien) ja meluun. Ne tavat, joilla ääni toimii "positiivisesti ympäristössä", eivät akustiikan tutkijoita juurikaan kiinnosta. (Truax, 1984.)

Äänimaisemien tutkimus keskittyy äänistä saatuihin kokemuksiin ja on vastakohta äänten fyysisten ominaisuuksien tutkimiselle. Kyseessä on eräänlainen "ear-mindedness", jolloin yksilö havainnoi ympäristöään äänten perusteella ja muistaa ne elävämmin kuin esimerkiksi hajut tai maut. Tämä termi voisi koskea äänimaisematutkimuksen luonnetta yleisesti. Minä-muotoinen perspektiivi ja henkilökohtainen kokemus ovat keskiössä tehden tästä lähestymistavasta sisimmältään fenomenologisen. Maailman kanssa vuorovaikutuksessa olemisen ja maailman kokemisen suhde on meille ilmeinen itsemme ilmaisun kannalta. Vaikuttaa siltä, että se kuinka vuorovaikutamme ympäristömme kanssa ja kuinka me ympäristön koemme, ovat läheisesti yhteydessä toisiinsa (Redström 1998, 2–3.)

Siinä missä fenomenologinen musiikintutkimus keskittyy musiikista saadun kokemuksen tutkimiseen, tutkii fenomenologinen äänimaisematutkimus ääniympäristöstä saatua yksilön kokemusta. Musiikki voi siis olla osa tätä ääniympäristöä. Musiikintutkimuksen teorioita voidaan soveltaa äänimaisematutkimukseen, sillä itse musiikki ja äänimaisemat ovat lähtökohdiltaan ja luonteeltaan hyvin lähellä toisiaan fenomenologisesta tutkimusnäkökulmasta katsottuna. Sekä musiikin että akustisen ympäristön kokemista voidaan analysoida kokemusten pohjalta.

Barry Truax on kehittänyt äänimaisemien tutkimukseen kommunikatiivisen mallin, jossa tutkimuksen suurin paino on äänen kontekstuaalisuudella. Hänen mukaansa "akustinen kokemus luo ja muovaa sitä rutiininomaista suhdetta, joka meillä on eri ympäristöihin". (Truax 1984, 11.) Truaxin tavassa lähestyä äänimaisemaa voidaan myös konteksteja tutkia äänimaisemailmiöstä käsin.

Äänten havaitseminen on individuaalia toimintaa , äänten merkitysten muodostuminen yhteisöllistä. Molemmat muovaavat kuulijan tai kuuntelijan suhdetta ympäristöönsä. (Uimonen 2005, 41.) Ympäristöäänten merkitykset muodostuvat sen perusteella, mitä mielikuvia elinympäristöstä on muodostunut sekä opituista tavoista tulkita äänellistä ympäristöä, ei niinkään aktiivisen kuuntelun lopputuloksena.

Äänimaiseman tulkintakyvyn kehittymisen taustalla vaikuttavat kognitiiviset ja kulttuuriset tekijät – samalla tavoin kuin musiikin ymmärtämisen kehittämisessä. Kysymys kulttuurisesti välittyvästä havainnosta on perusteltu, kun arvioidaan esitystä, mikä on nähtäväksi ja/tai kuunneltavaksi tarkoitettukin. Havainto on kulttuurisesti valikoitunut jo saman yleisön parissa henkilöiden taustasta riippuen. Voidaan olettaa, että klassisen musiikin harrastaja tai soittaja kiinnittää sinfoniakonsertissa esitettyyn musiikkiin erilaista huomiota, kuin iskelmäorientoituneempi kuulija. Kulttuurisesti valikoidusta havainnoinnista on kyse myös silloin, kun haastateltavat kuuntelevat asumisympäristöstään tallennettuja ääninäytteitä. Tilanne on toinen, kun arvioidaan jokapäiväisten äänten vaikutuksia. Kulttuuriset merkitykset eivät selitä kaikkia äänten ominaisuuksia tai niiden aistimista. Esimerkiksi voimakkaisiin ääniin reagoidaan fyysisesti, ei kulttuurisesti. Sen sijaan ääniin liitetyt merkitykset: mainituista äänistä pitäminen tai pitämättä jättäminen on kulttuurista (Uimonen 2005, 40).

3.1 Äänimaiseman määrittelyä

Schafer on määritellyt maaseudun tai luonnon äänimaisemaa ja kaupunkiäänimaisemaa termeillä hi-fi ja lo-fi. Kaupungissa yksilön ääni katoaa ja hukkuu matalien bassotaajuuksien jylinään ja ylikorostuneeseen äänimaiseman perusääneen. Perspektiivi ja etäisyydet katoavat ja tärkeitä ääniä joudutaan vahvistamaan, että ne saataisiin kuuluville. Tämä johtaa ketjureaktioon, jossa äänet peittyvät toistensa alle yhä uudelleen. Sellaisessa äänimaisemassa, jossa taustääni on hiljainen, erottuvat herkimmätkin äänet ja kantautuvat pitkienkin etäisyyksien päähän. Tällaisessa äänimaisemassa aika, paikka ja tila ovat läsnä. Lo-fi äänimaisemalle tyypillistä on hälyisyys ja suuri informaation määrä. Tällaisessa ääniympäristössä äänet sekoittuvat ja peittyvät toistensa alle. Äänten lähdettä ja merkitystä on vaikea saada selville. (Schafer 1977, 43.)

Schafer jaottelee äänimaiseman kolmeen peruselementtiin: perusääneen (keynote sound), signaaleihin (sound signals) ja äänellisiin maamerkkeihin (soundmarks). Aina läsnä oleva äänielementti on perusääni, joka on paikkasidonnainen, omanlaisensa jokaisessa paikassa. Perusääni on tausta tai pohja muille äänille eikä sitä aktiivisesti kuunnella. Signaalit ovat ääniä, joilla on erityismerkityksiä ja jotka kiinnittävät kuulijan huomion. Ne voivat olla kollektiivisia ja merkitykseltään yleisesti tunnettuja kuten esimerkiksi kirkonkellot tai sireenit. Äänelliset maamerkit puolestaan ovat tietylle paikalle ominaisia ääniä. Niillä on erityinen arvo ja niiden säilymisestä tulisi huolehtia (Schafer 1977, 271–275.)

Detlev Ipsenin näkemyksen mukaan akustista ympäristöä tulisi havainnoida kokonaisuutena, sillä äänimaiseman kokemiseen vaikuttaa koko vastaanottotilanteen moninaisuus. Ipsenin monimutkaisuuden teorian (theory of complexity) mukaan akustiseen laatuun vaikuttaa myös havainnoija motivaatio. Ipsen on ehdottanut ajatuksen, jonka mukaan Schaferin esittämät hi-fi ja lo-fi-maisemat eivät johtuisi pelkästään paikkojen tuottamasta äänistä, vaan myös tilanteen vastaanottamiseen liittyvistä akustisen monimutkaisuuden tasoista, jotka vaikuttavat yksilön arviointiin ympäristöstään. (Ipsen 2002, 188.) Esimerkiksi kuinka eri ihmiset kokevat samanlaisen akustisen tilanteen eri tavalla. Ipsenin mukaan äänimaiseman laatu määräytyy tilanteen kompleksisuuden mukaan. Mitä tutumpi tilanne on, sitä enemmän yksilö tarvitsee monimutkaisuutta kiinnostuakseen aiheesta. (Hellström 2006, 85.)

Äänimaiseman kokemisen tilanteen voi Ipsenin mukaan jakaa fokukseen, kontekstiin ja tietämykseen. Fokus on äänellinen objekti, johon suurin osa havainnoijan huomiota kiinnittyy. Kontekstin luovat muut äänet. Kolmas komponentti on tietämys, joka koostuu yksilön aiemmista kokemuksista ja kulttuurisesta tiedosta. (Ipsen 2002, 192.)

Hän tarjoaa kolme äänimaiseman tasoa, jotka tarjoavat eri monimutkaisia tasoja. Kaksijakoinen äänimaisema (dual soundscape) edustaa perinteistä Euroopan historiallista kylää ja kaupunkia, jossa on julkisia hälyisiä ja hiljaisia yksityisiä äänimaisemia. Vastaanotamme äänimaisemat dualistisesti kaupunkina ja maaseutuna,

päivänä ja yönä, julkisena ja yksityisenä. Kaksijakoisessa äänimaisemassa monimutkaisuuden taso vaihtelee tai vaihtaa muotoaan. Keskusteleva (conversational soundscape) perustuu vuoropuhelulle. Vastaaottamisen kannalta äänimaisema on ymmärrettävä prosessina. Signaalein käytävä keskustelu esimerkiksi taksien tööttäyksinä tai laivojen torvien töräyttelynä satamassa. Kolmas, synteettinen äänimaisema (synthetic soundscape) on skitsofoninen ja muodostuu sellaisten äänten yhdistelmästä, jotka eivät normaalisti kuulu toistensa yhteyteen. Esimerkiksi eri musiikkityylien yhdistäminen tai linnunlaulu keskellä ratapihaa (Ipsen 2002, 194–196.)

Itse en tässä tutkimuksessani keskity Ipsenin mainitsemiin teorioihin vaan lähestyn kohdettani fenomenologian näkökulmasta tarkastellen yksilön subjektiivista kokemusta äänimaisemastaan. Tarkastelen toki myös itse äänimaisemia, jotka kokemuksia synnyttävät. Tulen tarkastelemaan äänimaisemia tutkimuksessani muun muassa edellä mainittujen Schaferin teorioiden kautta.

3.2 Melun aikakausi

Modernisaation ja siihen liittyvien taloudellisten muutosten, yhteiskunnan teknistymisen ja kaupungistumisen myötä melusta on tullut etenkin kaupunkilaisten arkipäivän äänimaisemaa hallitseva piirre. Vapaa-ajan viettoon liittyvien moottorikäyttöisten laitteiden yleistymisen seurauksena melu on tunkeutunut yhä uusille alueille ja hiljaiset alueet ovat käyneet yhä harvinaisemmiksi. Maalaiselämästä on siirrytty enenevässä määrin kaupunkiin, ja samalla lo-fi äänimaisemasta on tullut yhä yleisempi ja se on peittänyt alleen hi-fi alueita. Emme elä enää jälkiteollisessa yhteiskunnassa vaan pikemminkin tietoyhteiskunnan jälkimainingeissa. Tämä vaikuttaa myös siihen, millainen asema ja arvo kaupungeilla on suhteessa maaseutuun. (Ampuja 2007, 105.)

Äänten lisääntymisen ja voimistumisen vaikutuksena vaikeutuu myös akustinen kommunikaatio: audittiivisen informaation vastaanottaminen hankaloituu. Kaukainen ääni viestii siitä, että jotakin on tapahtumassa tai jo

tapahtunut, urbaanissa ympäristössä ei kaukaa kantautuvia ääniä ole mahdollista erottaa – äänet ovat ainoastaan tosiaikaisesti läsnä. (Schafer 1998, 161.) Akustinen kommunikaatio rakentaa yksilön ja hänen yhteisönsä ympäristösuhdetta. Kulttuurisen kuuntelemisen ja äänimaisemakompetenssin kehittyminen ovat osa ääneen enkulturoitumista, joka tapahtuu yhdessä ääneen liittyvien merkitysten oppimisen kanssa. (Uimonen 2005, 76.) Kaupunkien ääniympäristöissä äänten lisääntyminen ja voimistuminen aiheuttaa sen, että äänelliseltä informaatiolta puuttuu ajallinen ulottuvuus: meluisissa olosuhteissa kaikki tapahtuu nykyhetkessä, eikä toisiinsa peittyvillä äänillä ole menneisyyttä tai tulevaisuutta (Uimonen 2005, 253).

Elektronisten laitteiden käyttöäännet, motorisoidun liikenteen humina, satunnaisten mielenilmaisujen äänet ovat osa kaupunkiympäristöä. Kaupunkien monimuotoisen äänikokonaisuuden keskellä nousee esiin väistämättä tietoisuus siitä, että äänellinen ympäristö on aina jonkun hallinnassa. Neutraaleja, kaikille tasa-arvoisia äänimaisemia on entistä harvemmassa. Millä perusteilla kaupunkitila annetaan tiettyjen ryhmien käyttöön? (Uimonen 2005, 236–237.)

Nykyisissä kaupungeissa ja teollisuusympäristöissä moottorien äänet ovat jatkuvia ja kovia taustääniä, jotka turruttavat aisteja jossakin määrin. Yksittäisten äänten erottaminen toisistaan, sillä nämä äänimaisemat ovat täynnä erilaisia ääniärsykeitä. Myös tilan hahmottaminen hankaloituu, sillä kaukaisten äänten, äänilähteen suunnan ja etäisyyden erottaminen voi olla mahdotonta yleensäkin voi olla mahdotonta erottaa. Yhteisön menettäessä riippumattomuutensa suuremmalle sosiaaliselle järjestelmälle se kadottaa samalla ainutlaatuiset äänimaamerkkinsä ja äänitapahtumansa. (Schafer 1977, 49.) Tämä viittaa siihen, kuinka muutokset länsimaisessa, teollistuneessa yhteiskunnassa vähentävät äänten erottuvuutta (Uimonen 2005, 51).

3.3 Kohti keinotekoista äänimaisemaa

Hi-fi ja lo-fi luokittelu kuvaa hyvin teollistumisen ja modernisaation vaikutusta äänimaisemaan, mutta ne riittävät kuvaamaan vain äänten keskinäisiä laadullisia ja määrällisiä eroja. Ne eivät kata yhteiskunnallisia ja rakenteellisia muutoksia, joilla on

ollut suuri vaikutus äänimaisemassa tapahtuneisiin muutoksiin modernina aikana.

Äänimaisemassa tapahtuneita muutoksia tulisi käsitellä nimenomaan osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Tämän onnistuminen edellyttää uuden laajemman käsitteen luomista. Keinotekoinen äänimaisema-käsitteen avulla voisi tarkastella äänimaisemassa tapahtuneita laadullisia ja määrällisiä muutoksia modernisaation myötä tapahtuneiden teknologisten, rakenteellisten, taloudellisten ja aatteellistenkin muutosten seurausilmiöinä.

Teknologian ja yhteiskunnallisten suunnittelujärjestelmien avulla voimme suunnitella ja muunnella äänimaisemaa aivan eri mittakaavassa kuin koskaan ennen. Keinotekoinen äänimaisema on teoreettinen käsite jonka avulla pyritään kuvaamaan teknologian merkitystä äänimaisemallisen todellisuuden muovaamisessa, ja modernisaatioon liittyvien rakenteellisten ja taloudellisten muutosten vaikutusta äänimaisemaan (Ampuja 2007, 105–106.) Termillä Ampuja siis pyrkii kuvaamaan muutosta, jossa esimerkiksi aikaisemmin autenttinen ja luonnollinen äänimaisema on modernisoituneessa yhteiskunnassa muuttunut ihmisten muokkaamaksi ja muuntelemaksi ja sitä kautta keinotekoiseksi äänimaisemaksi.

Äänimaisemasta on tullut viimeisten neljänkymmenen vuoden kuluessa yhä systemaattisempien interventioiden kohde. Äänimaiseman muokkaamisessa paitsi melunaiheuttajana, mutta myös meluntorjuntakeinona, on avainasemassa ollut teknologia. (Ampuja 2007, 229.) Ampuja näkee muun muassa välineellisen luontosuhteen ja teknologian keskeisen merkityksen ympäristön ja todellisuuden muovaamisessa syinä sille, että melu on jatkuvasti lisääntynyt etenkin kaupunkilaisten elinympäristössä ja myös aikaisemmin hiljaisilla tai kohtuullisen hiljaisilla alueilla (Ampuja 2007, 230).

Oleellinen seikka keinotekoiseen äänimaisemaan siirtymisessä on ollut se, että teknologian määrällisen lisääntymisen ja modernin teknologian “kehittymisen” seurauksena meillä on ennenakemättömät mahdollisuudet tuottaa pitkään kestäväää ääntä ja ulottaa teknologisten laitteiden ääni miltei kaikkialle maapallolla. Oleellista siirtymässämme kohti keinotekoisia äänimaisemaa

on teknologisten laitteiden määrä ja kirjo, joka on ulottanut inhimilliset äänet ennennäkemättömän laajalle. Näyttää siltä, että siirtyminen kohti keinotekoista äänimaisemaa ei ole merkinnyt äänimaiseman olemista hallinnassamme ainakaan siten, että se olisi terveellinen tai kaikille mieluinen (Ampuja 2007, 230–231.)

Keinotekoinen äänimaisema saattaa osoittautua synkäksi esimerkiksi siitä, kuinka modernin rakenteiden paineissa syntynyt ja teknologian avulla toteuttamamme todellisuus merkitseekin liukumista yhä kauemmaksi siitä, mitä lopulta pidämme tavoittelemisen arvoisena (Ampuja 2005, 208). Näyttää siltä, että moderneissa yhteiskunnissa teknisten laitteiden käytön sivutuotteena syntyvät äänet ovat saavuttaneet mittakaavan, keston ja maantieteellisen ulottuvuuden tavalla, joka ei ennen ole ollut mahdollinen. Onko käymässä niin, että ihmisen vaikutuksen ulottumattomissa oleva luonnonhiljainen äänimaisema on siirtymässä marginaaliin. (Ampuja 2007, 118.)

3.4 Yksityisyyden tila melun ympäröivässä maailmassa

Outi Ampuja pohtii väitöskirjassaan julkisen ja yksityisen tilan rajanvetoja meludiskurssin kautta. Melun eli ei-toivotun, ulkopuolelta kantautuvan äänen tunkeutuminen kotiin on julkisen tunkeutumista yksityiseen. Yksityiseen tilaan kantautuvat äänet voivat olla lähtöisin naapureilta tai kokonaan kodin ja talon ulkopuolisista lähteistä kuten liikenteestä (Ampuja 2007, 133–134.)

Hän käsittelee väitöskirjassaan myös kodin rauhan merkitystä ihmisen elpymiselle. Hänen analysoimilleen yleisönosastokirjoituksille kodin rauhan tärkeydestä oli tyypillistä, että niissä ilmaistiin vaatimus siitä, että edes omassa kodissa neljän seinän sisäpuolella olisi mahdollisuus paeta melua — olipa sen aiheuttajana sitten naapurit, liikenne tai jokin muu. Näissä kirjoituksissa ilmaistiin toistuvasti huoli työssä jaksamisesta, opiskelun ja rentoutumisen ja nukkumisen häiriintymisestä tai jopa estymisestä sekä melun negatiivisista seurauksista omalle hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. (Ampuja 2007, 211.)

Jotta ihminen olisi sovussa ympäristönsä kanssa, oman kodin tulisi tarjota ihmiselle henkireikätila. Henkireikätilalla voidaan tarkoittaa esimerkiksi kodin tiettyä huonetta tai paikkaa, jossa ihminen voi keskellä arkea kokea tunteen arkielämän “ylittämisestä tai laajentumisesta”. Henkireikätilan synnyttävät kokemukset ovat samantyyppisiä kuin elvyttävissä luonnonympäristöissä saadut kokemukset. (Ampuja 2007, 211.)

3.5 Fenomenologia tässä tutkimuksessa

Fenomenologinen tutkimussuuntaus tarjoaa mielekkään lähtökohdan tutkia äänimaisemien kokemista. Sen avulla kuuntelua voidaan tutkia mahdollisimman lähellä kuulijaa. Lisäksi fenomenologisen tutkimussuuntauksen piirissä on kehitetty tapa analysoida verbaalisesti ilmaistua kokemusta. Suuntaukseen liittyy myös oletus siitä, että jokaisella on oma tapansa kokea musiikkia ja sitä kautta myös äänimaisemia. Samalla kuitenkin kaikkien kokemuksessa on jotain yhteistä, koska kaikilla ihmisillä on samanlainen tajunnallinen tapa olla suhteessa maailmaan. (Taivalmaa 2001, 13.)

Musiikintutkimuksen teorioita voidaan soveltaa äänimaisematutkimukseen, sillä itse musiikki ja äänimaisema ovat lähtökohdiltaan ja luonteeltaan hyvin lähellä toisiaan fenomenologisesta tutkimusnäkökulmasta katsottuna.

Tässä työssäni tutkin millaisissa äänimaisemissa Suomen käsivarressa Enontekiön kunnassa asuvat tai asuneet elävät nyt ja millaisia (kehollisia) kokemuksia ja merkityksiä heidän äänimaisemansa heissä synnyttävät. Fenomenologinen analyysi tässä tutkimukseni tapauksessa painottuu tutkittavien ihmisten kokemuksiin heitä ympäröivistä äänimaisemista sekä siihen millaisia heidän äänimaisemansa ovat. Fenomenologisen tutkimusotteen mukaisesti haastateltavat ovat omin sanoin kuvanneet kokemuksiaan. Analysoin heidän tuottamaansa aineistoa fenomenologisen analyysimallia mukaillen tavoitteenani tuottaa tietoa tutkimuskohteista havaintojen ja kokemusten pohjalta.

Kysymykseni äänimaisemista keskittyvät vallitseviin ja jo koettuihin äänimaisemiin ja niistä saatuihin kokemuksiin. Kiinnitän huomiota myös äänimaiseman keston sekä kehollisuuden näkymiseen äänimaiseman kokemisessa. Tarkastelen hivenen myös paikallisuuden ja sen kuulumista äänimaisemissa ja kokemuksissa. Pysin selvittämään haastateltujen äänimaisemakokemusten ja äänimaisemien luonteiden sijoittumista lopulta ympäröivän maailman kontekstiin.

Fenomenologia tässä tutkimuksessani soveltaa musiikintutkimuksessa yleisesti käytettyä kuulijan teoksesta saamien kokemusten analyysia. Saatuihin äänimaisemakokemuksiin liittyy kuitenkin musiikkia ja musiikintutkimusta läheisemmin erilaiset kulttuuriset ja paikallisuuteen liittyvät merkitykset. Musiikki verrattuna äänimaisemaan on irrallisempi, liikuteltava objekti jota voi siirtää haluttuun paikkaan. Äänimaisema liittyy suoraan paikkaan.

Tutkimukseni lähestyy äänimaiseman kokemusta subjektiivisesta näkökulmasta. Tutkin millaisia kokemuksia haastatellut äänimaisemistaan saavat ja millaisissa äänimaisemissa he elävät. Jotta päästäisiin tähän, on analysoitava heidän äänimaisemiensa rakenteita, miten he ovat äänimaisemissaan ja miten he sijoittuvat niihin. Haluan tietää millaisista elementeistä haastateltujen äänimaisemat rakentuvat. Mitkä ovat esimerkiksi äänilähteitä, jotka tuottavat ääntä kuuntelijan ympärille ja ympäristöön ja koetaanko jotkin äänet esimerkiksi vieraiksi ja äänimaisemaan kuulumattomiksi. On tärkeää havainnoida äänimaisemien erilaisia ulottuvuuksia ja kokijan roolia äänimaisemassaan. Kuuntelijan suhtautuminen kulloiseenkin vallitsevaan äänimaisemaan kertoo paljon äänimaiseman laadusta.

4 AINEISTO, FENOMENOLOGINEN ANALYYSIMENETELMÄ SEKÄ TUTKIMUKSEN ETENEMINEN

4.1 Haastattelut

Tutkimukseni lähtökohtana ovat kuulijoiden kokemukset heitä ympäröivistä äänimaisemista. Tutkittavien valinnassa edellytyksenä oli asuinyhteys Enontekiölle. He joko asuvat Enontekiöllä tai ovat ainakin jossain elämänsä vaiheessa asuneet siellä. Haastatellut ovat minulle ennestään tuttuja ajalta, jolloin itsekin olin vielä enontekiöläinen. Suoritin haastattelut facebook-yhteisön kautta, koska sitä kautta yhteyden saaminen haastateltaviin oli varsin mutkatonta. Kaiken kaikkiaan lähetin aineistohakukysymykset 20 henkilölle toivoen saavani vähintään kuudelta heistä vastauksia. Haastatteluihin vastasi seitsemän henkilöä, joista kuusi on miehiä ja yksi nainen.

On jo etukäteen päätetty, mitkä seikat luonnehtivat ilmiötä jos haastattelussa pysytään tiukasti ennalta määrätyissä teemoissa (Perttula 1995, 112). Siksi pyrin muotoilemaan kysymykseni sellaisiksi, että ne olisivat fenomenologisen tutkimusmenetelmän mukaisia eli mahdollisimman vähän johdattelevia ilman ennakkohypoteeseja, antaen tutkittavalle mahdollisimman suuren vapauden ilmaista itseään ja kokemuksiaan haluamallaan tavalla. Kysymyksenasettelussa pyrin ilmaisemaan selvästi että haastateltavan tulee keskittyä omiin äänimaisemasta saamiinsa kokemuksiin ja pyysin haastateltavia kuvailemaan kokemuksiaan omin sanoin ja vapaamuotoisesti. Haastattelua varten suunnittelin kahdeksan kysymystä, joilla kartoitin haastateltuja ympäröivää äänimaisemaa ja heidän suhdettaan siihen.

Aineiston avoimen luvun jälkeen olen analysoinut aineistoa teemoittain. Nämä teemat ovat muodostuneet aineistossa esiintyvistä tutkimukseni kannalta oleellisista toistuvista piirteistä. Analyysin jälkeen olen tarkastellut haastateltujen henkilökohtaisia kokemuksia ja piirteitä heidän äänimaisemistaan, tavoitteenani luoda kokonaiskuva kunkin haastatellun äänimaisemasta ja hänen siitä saamistaan kokemuksista. Olen etsinyt kertomuksista säännönmukaisuuksia, mutta myös poikkeavuuksia. Aineistosta olen löytänyt yleisiä ihmiselämän äänimaiseman teemoja kuten esimerkiksi työ, koti ja

luonto. Muun muassa näiden teemojen alla tarkastelen haastateltujen kokemuksia liittyen heidän äänimaisemiinsa kuten myös laajempiin konteksteihin äänimaisemien kokemuksista. Tutkimuksessani äänimaisema ja siitä saatu kokemus kulkevat rinta rinnan, sillä ne liittyvät voimakkaasti toisiinsa. Ollakseen olemassa, ne ovat välttämättömiä toisilleen.

4.2 Lyhyt tutustuminen fenomenologiseen analyysimenetelmään

Etenen tutkimuksessani noudatteleamalla Timo Laineen teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2* esittelemää fenomenologisen tutkimusmenetelmän mallia. Fenomenologinen tutkimus etenee vaiheittain, ikään kuin porras portaalta siten, että alempi vaihe selvitetään ennen seuraavaa. Tutkimusaineiston ensimmäisessä työstövaiheessa pyritään kuvaukseen siitä, mitä aineistossa on sanottu. Tavoitteena on kuvata toisen kertomus kokemuksistaan mahdollisimman alkuperäisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkija tuo kuvaukseen mahdollisimman vähän itseään.

Tutkijan olisi kyettävä jo tässä vaiheessa näkemään, mikä aineistossa kuuluu tutkimuksen piiriin ja mikä ei ole olennaista. Kuvaus tehdään kielellä, joka myötäilee haastateltavan omaa puhetta. (Laine 2001, 38.) Tutkittava aineisto voi olla joko suoraan käytännöstä tulevaa tai tekstimuotoista kuvausta (Anttila 2006, 329). Myös lainauksia voidaan käyttää korostamaan haastateltavan ilmaisutapaa. Tässä tutkimuksen vaiheessa tulisi välttää tulkintoja. Syntynyt kuvaus, joka voi olla esimerkiksi kertomuksen muotoinen, toimii perustana tutkimuksen seuraaville vaiheille.

Kuvauksen jälkeen aineistosta pyritään saamaan esiin merkitysten muodostamia kokonaisuuksia. Käytännössä tämä tarkoittaa aineistosta esiin nousseita teemoja. Merkityskokonaisuudet löydetään sisäisen samankaltaisuuden perusteella. Kuvaustekstinä olevasta tutkittavasta ilmiöstä pyritään näkemään olennaisia merkitysaspekteja. Merkityskokonaisuudet järjestyvät tutkimuksessa myös tutkijan tutkimuskysymyksen ehdoilla. Myös tutkimuksen näkökulma määrää, mitkä

merkitykset ja merkityskokonaisuudet ovat kyseisessä tapauksessa olennaisia. Tutkija tulkitsee nyt omalla kielellään ensimmäisen tason kuvauskieltä. Tutkimuksen varsinaisesti viimeisessä vaiheessa tavoitteen on luoda kokonaiskuva tutkittavasta ilmiöstä. Erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet tuodaan yhteen (Laine 2001, 37–41.) Tämä tarkoittaa tutkimuksessani haastateltujen yksilökohtaisten äänimaisemien ja kokemusten kokonaisuuksien luomista. Merkityskokonaisuuksien välisten suhteiden selvittäminen antaa lopullisen kuvan ilmiöstä. (Laine 2001, 41.) Tutkimukseni tapauksessa etsin yhtäläisyyksiä haastateltujen äänimaisemista ja kokemuksista selvittääkseni ilmiön kokonaiskuva.

5 SUKELLUS ARKIELÄMÄN ÄÄNIMAISEMÄKOKEMUKSIIN

5.1 Tutkimukseen aineistoa tuottaneet haasteltavat

TAULUKKO 1. Haastateltujen henkilöiden taustaa

Sukupuoli-ikä	Haastateltujen taustaa
M1-33	Metsänhoitotyössä. Syntynyt kaupungissa. Asunut lapsuutensa ja nuoruutensa yhteensä 23 vuotta Enontekiöllä. Asuu nykyään kaupungissa Lapissa.
M2-40	Poronhoitaja. Syntynyt Pohjois-Lapin kylässä. Asunut lapsuutensa ja nuoruutensa, yhteensä 32 vuotta, Enontekiöllä. Opiskellut kaupungissa. Asuu nykyään Enontekiöllä.
M3-34	Testi-insinööri. Syntynyt Lapin kaupungissa. Lapsuus ja nuoruus eri puolilla Lappia. Asunut Enontekiöllä 12 vuotta. Asuu nykyään kylässä Keski-Suomessa.
M4-34	Hitsaaja. Syntynyt kylässä Satakunnassa. Asunut Enontekiöllä 13 vuotta. Asuu nykyään kaupungissa Etelä-Suomessa.
M5-34	Kalastaja. Syntynyt kylässä Pohjois-Ruotsissa. Asunut lyhyitä aikoja eri kaupungeissa. Asunut Enontekiöllä yli 20 vuotta ja asuu siellä yhä.
N1-30	Tutkija. Syntynyt kylässä Pohjois-Lapissa. Asunut opiskeluaikanaan kaupungeissa. Asunut Enontekiöllä 19 v. Asuu nykyään kaupungissa Pohjois-Pohjanmaalla.
M6-36	Työtön. Syntynyt kaupungissa. Asunut lapsuutensa ja nuoruutensa yhteensä 18 vuotta Enontekiöllä. Asuu nykyään kaupungissa Lapissa.

Taulukossa 1 on esitelty haastatellut asuinpaikkataustoineen. Haastatellut on nimetty tällä tavoin helpottamaan haastatteluihin viittaamista tekstissä. Kirjain merkitsee sukupuolta ja viimeiset numerot haastatellun ikää.

Haastatellut Enontekiöllä asuneet ovat ikäjakaumaltaan 30-vuotiaasta 40-vuotiaaseen, heistä yksi on nainen ja kuusi miehiä. Kaksi haastatelluista asuu nykyään Enontekiöllä. Toiset ovat asuneet kunnan alueella jossakin elämänsä vaiheessa. Kaikki ovat asuneet Enontekiöllä kuitenkin verrattain pitkään, joten ympäristö ja paikalliskulttuuri ovat tulleet tutuiksi. Haastatellut ovat syntyneet eri puolilla Suomea ja ovat taustoiltaan hyvin erilaisista perheistä. Heillä kaikilla on kuitenkin kokemuksia lapsuudestaan ja nuoruudestaan pienistä kyläyhteisöistä Enontekiöltä.

5.2 Kodin äänimaisema maistuu elämältä

Kodin miellyttävä äänimaisema luo perustan ihmisen hyvinvoinnille. Koti ja sen suuri merkitys tuli aineistossa selvästi esille.

Aineistosta on havaittavissa, että kokemukset kodin äänimaisemasta ovat pääosin positiivisia.

Kodin äänimaisema ja siinä etenkin lasten äänet ovat nautittavia. Kodin ympäröivät äänet ovat rikas ulottuvuus elämässä. (N1-30.)

Lasten, kodinkoneiden ja normaalin elämisen aiheuttamat äänet luovat kodin äänimaisemaa. Äänimaisema on suurimmaksi osaksi myönteinen ja vain harvoin kielteinen. (M2-40).

Oleellinen seikka, joka tekee paikasta elvyttävän, on se, ettei siellä ole liikaa ärsykeitä, liikettä, sekavuutta ja uhkaa tai stressiä aiheuttavia tekijöitä. Näin ollen meluisa paikka ei voi toimia elvyttävänä ympäristönä, koska melu aiheuttaa stressiä ja ihminen joutuu ponnistelemaan sulkeakseen melun pois tietoisuudestaan (Ampuja 2007,206).

Aineistosta on havaittavissa kuitenkin, että äänimaisema voi olla myös meluinen ja silti siitä pidetään. Meluisat, mutta rakkaat äänet koetaan positiivisina. Kodin äänimaisemassa välittyy elämisen tunnelma.

Kodin äänimaisema ei ole rentouttava lukuunottamatta satunnaisia rauhallisia hetkiä omakotitalon takapihan terassilla aamulla tai illalla. Kodin äänimaisema rakentuu lasten, heidän leikkiensä ja myös heidän riitajensa äänistä. Kodissa kuuluva keskustelu ja lähinnä lasten tuottama melu on kuitenkin pääosin positiivista kuultavaa eikä aika ajoin varsin meluisaa äänimaisemaa ole häiritsevää tai kielteinen. Kodin äänimaisema koetaan suurimman osan ajasta joko huomaamattomana tai myönteisenä. (M3-34.)

Jollekin rauha ja hiljaisuus ovat tärkeitä, joku kokee hiljaisuuden jopa ahdistavana. Kodin unelias ja rauhallinen äänimaisema on miellyttävä (M5-34). Hiljaisuus koetaan myös ahdistavana ja häiritsevänä (M4-34, N1-30, M2-40). Kodin makuuhuone on yleensä kodin ainoa hiljainen ympäristö. Hereillä ollessaan kaipaa ääniä ympärilleen, hiljaisuus on sietämättömätöntä. (M4-34.) Toisaalta hiljaisuutta kaivataan ja se koetaan rauhoittavana. Pienen lapsen nukkuessa kodin äänimaisema koetaan miellyttäväksi, rauhalliseksi ja odottavaksi (M5-34). Ympäröivään äänimaisemaan ei myöskään juurikaan kiinnitetä huomiota, silloin kun sen sisältämät äänet ovat hyvin arkipäiväisiä, vapaa-aikaan liittyviä ja niihin on totuttu (M5-34, N1-30).

Luonto ja luonnonäänet vaikuttavat olevan vain pienessä osassa kodin ja arjen äänimaisemissa. Vain yksi kertoi kodista mainitessaan luonnon läheisyyden. Aamulla anivarhain ja illalla ja yöllä äänimaisema kodin ympärillä rauhoittuu ja koostuu enimmäkseen vain tuulen huminasta ja lintujen laulusta (M3-34). Tästä kuvauksesta huokuu rakkaus kodin ympäristön äänimaisemaan.

5.3 Julkisen yksityiseen tunkeutuminen ja ahdistus

Ulkoa sisälle tunkeva melu haittaa kodin muodostumista henkireikätilaksi. Etenkin kaupunkiasumisessa julkisen yksityiseen tunkeutuminen aiheuttaa negatiivisia kokemuksia. Melu aiheuttaa myös tutussa kodin ympäristössä kuulijoissa negatiivisia reaktioita ja ahdistusta, etenkin jos meluun ei voi itse vaikuttaa. Äänen kontrolloitavuus on olennainen seikka äänimaiseman miellyttävyydessä ja melun sietämisessä.

Liikenteen melu ja muut ihmisen toiminnan aikaansaamat äänet korostuvat kotiin tunkeutuvassa äänimaisemassa. Kotiin tunkeutuva kaupungin taustamelu koetaan hyvin negatiiviseksi ja ahdistavaksi. (M6-36.) Kodin äänimaisema on useimmiten kielteinen. Hyvien hetkien sattuessa äänimaisema muuttuu huomaamattomaksi ja vain hyvin harvoin se on myönteinen. (M1-33.) Myös pohjoisen rauhallisessa kylässäkin kotiin sisälle tunkeutuvat ohi ajavien rekkojen äänet aiheuttavat epämiellyttäviä ja

negatiivisia tunteita (M5-34), vaikka melun ja liikenteen määrä kaupunkiin verrattuna on vähäistä.

Meluisassa kodissa lepo, työstä palautuminen ja luovuus eivät onnistu, sillä melu koetaan stressiä aiheuttavaksi uhaksi. Tällöin julkinen tunkeutuu melun muodossa yksityiseen eikä yksilö voi lakata vartioimasta minuutensa rajoja. Jatkuva virittyneisyys ulkomaailman vaatimuksiin pitää elimistöä hälytystilassa stressihormonien voimalla. Kodin merkitys psyykkisen itsesäätelyn välineenä laskee (Ampuja 2007, 210–211.)

Kotiin tulvivassa ihmisten puheessa ja liikenteen äänissä on aistittavissa kiire. Kerrostaloasuntoa ympäröivä alati meluisa äänimaaailma on ahdistava. Kaupungin keskustan jatkuva taustamelu ja kiireen tunne tunkeutuvat sisään kotiin ja niitä haluaisi paeta. Tulee halu vetäytyä syrjään, seurata sivusta ja olla ottamatta osaa kaupungin melskeeseen. Kotiin kantautuva melu saa tuntemaan olevansa äänimaisemansa ympäröimä ja vanki. (M1-33.) Kotiin tunkeutuvat ulkomaailman äänet koetaan ahdistavina.

Vaikka kodin sisäiseen äänimaisemaan kuuluu kerrostalon sisältä kantautuvia ääniä, kuten rappukäytävästä kuuluvat äänet, ei niitä koeta stressaaviksi. Nämä äänet ovat satunnaisia eivätkä edusta kuulijalle varsinaista taustamelua, toisin kuin ulkoa sisälle tunkeva liikenteen ääni. Rappukäytävästä kuuluvat äänet ovat pikemminkin Schaferin mainitsemia äänellisiä maamerkkejä, jotka ovat ominaisia juuri tietyille paikalle.

Mitä enemmän altistumme melulle ja mitä huonommat mahdollisuudet on hiljaisuuden ja melun väliseen säätelyyn, sitä enemmän oirehdimme fyysisesti ja psyykkisesti. Jos ei ole mahdollisuutta paeta melua keskellä arkeakin hiljaisiin luontopaikkoihin tai kotiin, tai kodin meluisuus estää kodin muodostumisen henkireikätilaksi, lepääminen ja oppiminen vaikeutuvat ja luovuus vähenee. Hyvinvointiamme näyttäisi edistävän mahdollisuus riittävässä määrin kontrolloida omaa ympäristöämme, mukaan lukien äänimaisemaa ja etenkin kodin seinien sisäpuolella (Ampuja 2007, 219–220.)

Melusta voi toisaalta olla joissakin tapauksissa iloakin. Melu helpottaa jonkin verran tinnituksen aiheuttamaa stressiä. Melu siirtää keskittymisen muihin asioihin kuin itse tinnitukseen. Hiljaisuus tuo sen voimakkaammin esiin (M6-36).

“Minulla on tinnitus, onneksi yleensä en kiinnitä siihen juurikaan huomiota, mutta ajoittain huomaan jatkuvan vinkunan toisessa korvassani. Se ei jätä rauhaan vaan seuraa minua kaikkialle. Mitä hiljaisempaa ympärilläni on sitä selvemmin tinnituksen havaitseen. Kaupungin voimakas taustamelu peittää jonkin verran tätä vinkunaa.” M6-36

5.4 Kokemuksia keinotekoisesta ja teknologian hallitsemasta äänimaisemasta

Keinotekoinen äänimaisema hallitsee arjen äänimaisemaa ja se koetaan negatiivisena ja stressaavana. Autojen, koneiden ja ihmispaljouden luoma meluisa kaupungin äänimaisema ahdistaa. Arjen käytännön syistä keskustan melua joutuu kuitenkin sietämään, mutta mieluummin sieltä olisi poissa. (M1-33.)

Keinotekoiset äänet ovat vallanneet äänimaiseman. Ihmisen luoman teknologian aikaansaamat äänet korostuvat äänimaisemassa. Kaupunki on koko ajan elossa ja liikkeessä. Jatkuva liike ja kiireen tunne ympäröivässä äänimaisemassa on hermostuttavaa. Ulkona ei havaitse kaivattuja luonnon ääniä juuri lainkaan, vaan äänimaisema on miltei täysin keinotekoinen. Ihmisten satunnaisesti kuuluvat äänet ovat ainoita luonnollisia ääniä ympärillä. Harvoin kuuluu kaupungin keskustassa esimerkiksi linnun laulua. Jatkuva melu muuttuu yöllä satunnaisemmaksi. On hetkiä jolloin meluun ei kiinnitä huomiota, mutta suurimman osan ajasta melun aistii ja se tekee olon ahdistuneeksi. Kokemus kaupungin taustameluisesta äänimaisemasta on hyvin negatiivinen. (M6-36.)

Olemme siirtymässä kohti keinotekoisesta äänimaisemaa. Eläminen keskellä keinotekoisesta äänimaisemaa näyttää merkitsevän yhä useamman altistumista melulle. Siirtymämme kohti keinotekoisesta äänimaisemaa ei ole välttämättä merkinnyt sen muuttumista viihtyisäksi ja terveelliseksi, vaan pikemminkin entistä meluisammaksi. (Ampuja 2007, 231.)

Eräs kaupungin keskustassa asuva haluaisi paeta kaupungin taustamelua, mutta se ei onnistu sillä melu kuuluu jopa sisälle kotiin kerrostalon ylimpään kerrokseen. Melu hiljenee hieman öisin, mutta se on jatkuvaa kuitenkin. (M1-33.)

Yöllä meluksi koettu ääni voi palautua häiritsemättömäksi ääneksi päivällä. Melu on näin myös syklisesti temporaalista – saman ilmiön on mahdollista toistua vuorokaudesta toiseen. (Uimonen 2005, 162.) Kaupungin meluinen äänimaisema ja sen muutokset ovat vuorokaudesta toiseen toistuvia. Melu koetaan kaupungissa päinvastaisena. Päiväsaikaan melun taso on häiritsevimmillään, yöllä melun taso laskee.

Läntinen maailmamme on liian täynnä ääniä. Etenkin kaupunkiympäristöissä akustisia ärsykeitä on usein liian paljon ihmisen korvien ja aivojen käsiteltäväksi (Schafer 1977, 71). Kun alistutaan suurelle määrälle ääni-informaatiota, jolla on heikko informaatioarvo, voi kuulemisen taito huonontua. Äänimaiseman muutosten ja teknologian kehityksen myötä myös itse kuulemisen ja aistimisen voidaan ajatella muuttuneen. (Truax 1984,13.)

Aineistosta voi nähdä, että nykyajan hektisyys ja kulutusyhteiskunta saavat kritiikkiä. Sekä kaupungissa kodin ikkunasta sisään kantautuvaa äänimaisemaa, että myös työpaikan äänimaisemaa hallitsevat tuotantotalouden äänet. Äänimaiseman kokemuksessa assosioituu kulutusyhteiskunnan henki ihmisen merkityksellisyydestä verrattuna hänen statukseensa ja kulutuskykyynsä. (M1-33.)

“Kova tarve päästä mahdollisimman nopeasti paikasta toiseen. Tuotantotalouden ääniä kaikkialla, tarve omistaa ja kuluttaa. Vallitseva tilanne tuntuisi olevan sellainen, että jos et aiheuta suurta melua ja pidä itsestäsi ääntä, et juuri omista mitään etkä sitä myöden ole merkityksellinen ja tärkeä yhteiskunnan asuja ja tukija” M1-33

Se tapa millä kuulija kuuntelee ympäristöönsä ja antaa merkityksiä kuulemalleen kertoo aina jotakin äänilähteen lisäksi myös kuulijasta ja sitä kautta myös hänen kulttuurisista, yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista sidoksistaan (Truax 1984, 61).

Asunnon ohi kulkee autoja ja äänekkäitä skoottereita. Lähellä sijaitsevalta nelikaistaiselta tieltä kuuluu jatkuva liikenteen aiheuttama taustamelu. Usein kuuluu hälytysajossa olevan ambulanssin pillien ujellus. Aika-ajoin laskeutuvan matkustajalentokoneen ääni tuo oman lisänsä tähän sekaiseen äänimaisemaan. Eri puolilta ulkoa sisälle tunkeva liikenteen ääni on jatkuvaa koko päivän ajan. Oikeastaan vasta yöllä liikenteen äänet hiljenevät, joskin isolta tieltä kuuluu liikenteen ääntä ajoittain silloinkin. (M6-36.) Tällainen äänimaisema vaikuttaa olevan melko yleinen kaupunkiympäristössä, jossa keinotekoinen ja koneellistunut äänimaisema on maaseutua voimakkaammin läsnä.

Kaupunkilaiset ovat olleet pakotettuja “kylläännyttämään” itsensä melusta parantaakseen sen sietämistä. On huomattu, että eläminen melun dominoivassa kaupunkiympäristössä edellyttää jonkinlaista desensiivisyyttä. Tosin näyttää siltä, että tästä desensiivisyydestä joudumme maksamaan “psykkisen ja fyysisen hinnan”. (Ampuja 2007, 184.) Tällaista desensiivisyyttä tai itsensä meluun kylläännyttämistä ei ole havaittavissa aineistossani, vaan kaupungin melusta todella kärsitään eikä useatkaan kaupungissa asutut vuodet ole saaneet asukkaita tottumaan meluun.

Pitkänkään kaupungissa asumisen jälkeen sen meluisuuteen ei ole tottunut, vaan kaupungin äänet ovat yhä hermostuttavia. Varsinkin kaupungin keskustan äänet tuntuvat ahdistavilta. Ei siellä voisi kuvitellakaan asuvansa. (N1-30.)

Aineistoni perusteella maaseudulla asuvat eivät tunnu kokevan melua samanlaisena rasitteena kuin kaupungissa asuvat. Tämä on tietenkin luonnollista, sillä jatkuvan melun taso on kaupungissa aivan eri luokkaa kuin harvaan asutuilla seuduilla.

Kodin ulkopuolella on kuultavissa kauempana olevan ison maantien äänet, jotka kantautuvat vaimeana kodin pihalle. Myös naapuruston leikkivien lasten äänet ja esimerkiksi järveltä kesäisin kuuluvan moottoriveneen ja talvella sieltä kuuluvan moottorikelkan ääni kuuluvat kodin ympäristön äänimaisemaan. (M3-34.) Nämä kuitenkin koetaan positiivisina kotia ympäröivässä äänimaisemassa, kuten myöhemmin tulee esille.

Myös pohjoisen Lapin äänimaisemassa teknologia ja koneet koetaan äänimaisemaan luontaisesti kuulumattomiksi, keinotekoisiksi äänen tuottajiksi. Koneiden äänet eivät kuulu luontaisesti tähän äänimaisemaan (M2-40). Ohi ajavien rekkojen äänet ja tietokoneen humina ovat kielteisiä elementtejä äänimaisemassa (M5-34). Ne rikkovat kodissa vallitsevan odottavan ja rauhallisen äänimaiseman.

Kyse ei ole ainoastaan teknologisoituneesta, vaan pikemmin urbaanista ympäristöstä, jonka arvo määritellään taloudellisten realiteettien mukaan. Harvahkosti asutut seudut voivat olla yhtä lailla teknologisoituneita. Tästä huolimatta saattaa olla kyse alueista, joissa hiljaisuus koetaan itseisarvona, ei kallisarvoisena ympäristönä. Urbanin ympäristön arvioinnissa on äänten vaikutukset unohdettu. Niiden mahdolliselle häiritsevyydelle ei ole asetettu samoja taloudellisia sanktioita, kuin muulle ympäristöä rasittavalle toiminnalle. (Uimonen 2005, 253.)

Etenkin kaupungissa asuvat tuntuvat kaipaavan luonnonääniä. Aineistossa on viitteitä siitä, että kaupunkilaisilla on maaseudulla asuvia suurempi kaipuu autenttisiin luonnonääniin ja luonnon lähelle. Maaseudulla asuvat eivät mainitse yhtä selvästi kaipaavansa luonnon rauhaa.

Kaupungin jatkuva taustamelu on ahdistavaa ja siihen suhtautuu todella kielteisesti. Aika ajoin, johonkin syventyneenä melua ei havaitse lainkaan, mutta suurimman osan ajasta melun aistii jollakin tasolla ja se saa olon hermostuneeksi. Ympärilleen kaipaa luonnon ääniä ja metsän hiljaisuutta. (M6-36.) Myös toinen kaupungissa asuva haastateltu mainitsi kokevansa kaupungin äänet hermostuttaviksi ja kertoi kaipaavansa ympärilleen pohjoisen rauhaa (N1-30).

“Kaupungissa näen ikkunasta kuinka tuuli heiluttaa puiden oksia, mutta kun menen parvekkeelle, en kuule vain tuulta vaan se sekoittuu taustameluun. Usein siirryn ajatuksissani rauhallisempiin paikkoihin ja muistelen esimerkiksi metsän hiljaisuutta tai lapsuuteni äänimaisemaa Enontekiöllä.” M6-36

Vanhojen äänimaisemien katoaminen ja autenttisten äänten peittyminen keinotekoisien äänten alle harmittaa.

Menneiden aikojen maatalouden äänet, kuten puimakoneiden ja viikatteiden äänet ovat kadonneet iäksi. Surullista on se, kuinka luonnon äänet ovat ainakin kaupungeissa ja vallitsevassa äänimaisemassa suureksi osaksi peittyneet autojen ja muiden nykyajan koneiden melun alle. (M1-33.) Kaupungin äänet jotka ovat tulleet luonnon äänien rinnalle. Kaupungin äänimaisemassa kuuluu aina jostain liikenteen, ihmisten tai esimerkiksi rakennustyömaan ääniä. (M4-34.)

Kaupungistumisen myötä lo-fi äänimaisemista on tullut yhä yleisempiä ja hi-fi alueet ovat peittyneet niiden alle. Yhteiskunnan teknistyminen, kaupungistuminen ja ennen kaikkea autoistuminen on lisännyt sekä äänilähteiden määrää että yleistä melutasoa merkittävästi. (Ampuja 2007, 105.)

5.5 Koneistunut koti

Teknologian rakentama äänimaisema on nykyajan kodissa hallitseva. Teknologia on läsnä elämän kaikilla osa-alueilla. Aineistosta käy ilmi, että erilaiset teknologian tuottamat äänet ovat pääosissa kodin ja vapaa-ajan äänimaisemassa. Osalle arkiset äänet ovat rutiininomaisia eikä niihin kiinnitetä huomiota (M5-34, N1-30). Joku suhtautuu teknologiaan kielteisemmin ja esimerkiksi kodinkoneiden äänet koetaan negatiivisina (M3-34).

Kodissa ääntä tuottaa televisio (M1-33) tai radio (M2-40). Äänimaisema rakentuu pääasiallisesti musiikista, johon eri tilanteissa tuovat lisäväriään ympäristön äänet. Esimerkiksi työn ja liikenteen äänet värittävät kuunneltua musiikkia tuoden siihen mukaan omaa rytmiään. (M4-34.) Taustan kodin sisäiselle ääniympäristölle luovat erilaisten kodinkoneiden äänet, kuten astian- ja pyykinpesukone. Myös taustalla kuuluva televisio tuottaa jatkuvaa taustamelua. (M3-34.) Enontekiöllä omakotitalossa äänimaisema rakentuu kodin sisällä hiljaisista televisiosta kuuluvista äänistä sekä ilmastointilaitteen huminasta. Myös tietokoneen jäähdyttimen hurina ja näppäimistön

äännet tuovat oman värinsä äänimaisemaan. Tietokoneen hurina koetaan kielteisenä äänimaisemassa. (M5-34.) Kodin äänimaisema muodostuu lasten sekä kodinkoneiden ja kodin askareiden tuottamista äänistä (N1-30). Kerrostalohuoneistossa kodin sisäinen äänimaisema rakentuu arkkupakastimen jatkuvasta hurinasta. Välillä kuuluu kolinaa yläkerran asunnosta ja vesihanasta käytön aiheuttamaa vesiputkien suhinaa. (M6-36.) Aineistossa ei kommentoitu kodin arjen ääniä yleisesti negatiiviseen sävyyn. Näyttää siltä, etää kodin sisäisessä äänimaisemassa teknologian läheisyyteen on totuttu ja esimerkiksi kodinkoneiden ääniin suhtaudutaan rutiininomaisesti eikä niihin juurikaan siten kiinnitetä huomiota.

5.6 Työn äänten stressaavuus – kokemuksia työpaikan äänimaisemista

Teknologia on läsnä myös työssä. Raivaussahan ääni rakentaa suurimmaksi osaksi ääniympäristön työpäivän aikana. Kun saha sammuu tauon ajaksi, äänimaisema vaihtuu luonnon ääniksi. (M1-33.) Luonnon autenttisuus ja teknologian luoma keinotekoinen äänimaisema vuorottelevat. Äänimaisemaa ei koeta ajoittaisesta kovasta melusta huolimatta yhtä negatiiviseksi ja ahdistavaksi kuin kaupungissa vallitsevaa jatkuvaa taustamelua, jota ei voi omalla toiminnalla paljonkaan kontrolloida. Ampujan mainitsema melun kontrolloinnin mahdollisuuden tärkeys tulee esille tässä yhteydessä. Kontrollin puuttumisella on suuri vaikutus siihen kuinka haitalliseksi melu äänimaisemassa koetaan. Tieto edes näennäisestä kontrollista tekee melusta helpommin kestettävän. (Ampuja 2007, 215–218.)

Työn äänimaisema rakentuu erilaisten työkoneiden tuottamista äänistä. Myös radio tuottaa ääniä äänimaisemaan. Äänimaisema vaihtelee koneiden tuottamien keinotekkoisten ja luonnon äänten välillä. (M2-40.) Prosessitekniikan laboratoriosta kantautuvat työskentelyn äännet rakentavat työpaikan äänimaisemaa (N1-30). Työpaikan äänimaisema muodostuu kopiokoneen hurinasta, ilmastoinnin huminasta, tietokoneen näppäimistön naputtelun äänistä sekä tietokoneiden hurinasta (M3-34, N1-30). Äänimaisema täydentyy vielä miltei jatkuvalla puheensorinalla, ihmisten keskustellessa keskenään. Työpaikan ääniympäristö koetaan epämiellyttävän meluisaksi. Työpaikalla kuuluvat työskentelyn äännet ovat hektisiä ja stressaaviakin.

Työpaikan äänimaisema on välillä joko huomaamaton ja välillä enemmän tai vähemmän stressaava. Työpaikan äänimaisema ei siis ole lainkaan miellyttävä. (M3-34.) On myös niitä, jota eivät juurikaan kiinnitä huomiota työpaikan äänimaisemaan. Ääniympäristöä ei ehdi työssä juuri kuunnella, vaan työssä uppoutuu ajatuksiinsa. Tietokoneen näppäimistönsä ääntä ei ajatuksissaan kirjoittaessaan tule rekisteröineeksi. (N1-30.)

Teknologian läsnäolo ja äänimaiseman keinotekoisuus voi toisaalta olla myös positiivinen ulottuvuus äänimaisemassa ja mahdollisuus vaikuttaa siihen ja siitä saatavaan kokemukseen. Useimmiten työpaikalla on radio päällä. On mahdollista sulautua työskentelyn tuomalla rytmillä radiosta kuuluvaan musiikkiin, ikäänkuin tuomalla oman instrumenttinsa mukaan kappaleeseen. Esimerkiksi vannesahauksen luoma rytmi sulautuu kuuluvaan musiikkikappaleeseen ja sen rytmiin. Välillä on pakko alkaa rummuttamaan reisiä rytmin mukana. Kuuntelemalla jatkuvasti ympäristöä, voi kuulla siellä erilaisia rytmejä ja useimmiten siitä tulee musiikkia mielessä eri äänten sekoittuessa yhteen. (M4-34.) Nämä kokemukset äänimaisemasta ovat vahvasti kehollisia.

5.7 Mielenrauhaa autenttisista äänimaisemista

Autenttinen luonnon äänimaisema on ihmiselle kaikkein miellyttävin, elvyttävin ja rauhoittavin. Rakkaassa äänimaisemassa on hyvä olla. Siellä sielu rauhoittuu eikä häiritseviä tekijöitä ole. Aineistosta käy ilmi haastateltujen suhde luontoon.

Ihminen kaipaa luonnon rauhaa ja luonnonäänten keskellä hän rauhoittuu parhaiten. Miellyttävin äänimaisema on autenttisessa ympäristössä luonnon keskellä kaukana ihmisten aiheuttamista äänistä (M1-33), kuunnellen luonnon ääniä (M2-40). Tällainen äänimaisema löytyy kaukaa pohjoisesta, mutta se voi löytyä myös etelämpää (M1-33).

Miellyttävin äänimaisema muodostuu lintujen laulusta, puhtaan joen veden liplataksesta, kosken kohinasta ja tuulen rauhoittavista ja lempeistä henkäyksistä (M1-

33, M3-34, M4-34, M5-34). Tällainen äänimaisema saa rauhoittumaan ja nauttimaan olosta (M1-33).

“Kaikista rauhallisimmaksi äänimaisemaksi koen luonnon äänet – linnun laulun, puron solinan, joen kohinan, tuulen tuiverruksen. Sellaisessa äänimaisemassa sieluni lepää. Jopa sääskien ininä voi olla rauhoittavaa, lienee johtuvan taustastani Tunturi-Lapissa.” N1-30

Kevään ja kesän kynnyksellä herääminen aamulla teltassa kohisevan kosken rannalla lintujen iloisesti laulaessa on ihanaa. Joen ja kosken kohina on erityisen rauhoittavaa. Luonnon äänet edustavat hiljaisuutta ja rauhaa. (N1-30.)

Lapsuudessa koettu miellyttävä ja sykähdyttävä äänimaisema jää ihmiselle rakkaimmaksi. Aineiston perusteella, ottaen huomioon haastateltujen historian Enontekiöllä, on viitteitä siitä että lapsuudessa koetut miellyttävät äänimaisemakokemukset jäävät loppuiäksi muistiin rakkaimpina.

Miellyttävin äänimaisema koostuu tuulen huminasta Pohjois-Lapin matalissa metsissä tai tunturipaljakalla. Siihen kuuluu myös virtaavan veden solina tai kosken kuohu sekä eläinten äänet niiden luontaisessa ympäristössä. (M6-36).

“Voi olla että tuo äänimaisema, joka yhdistyy lapsuuden onnellisiin aikoihin on juuri siksi minulle kaikkein rakkain eikä sitä korvaamaan ole löytynyt vielä toistaiseksi mitään. Pidän sen seesteisyydestä, voimasta, hiljaisuudesta ja rauhasta.” M6-36

Ihminen kokee miellyttävimmäksi tutun rakkaan paikan äänimaiseman.

Aineistosta käy ilmi, että nykyisen asuin ympäristön äänimaisemasta on tullut rakkain. Aikaisemmat miellyttävimmän äänimaiseman muistot ovat korvautuneet nykyisen asuinpaikan äänimaisemalla. Vaikuttaa siltä, että haastateltu on löytänyt itselleen oikean ja tyydyttävän paikan asua.

Miellyttävin äänimaisema on oman talon takapihalla myöhään kesäiltana ukkoskuuron jälkeen kuunnellen luonnon ääniä ja katsellen taivaalle. Tuuli humisee hiljaa ja räystäältä tippuu vettä. Taustalta kauempaa kuuluu silloin tällöin ohi ajavan auton ääni tai järveltä kuuluu moottoriveneen ääni. Kuikka huutaa järvellä. (M3-34.)

Mielikuva miellyttävimmästä äänimaisemasta kertoo kokemuksista ja eletystä elämästä. Aineistossa esille tulevat luontoon liittyvät miellyttävimmän äänimaiseman kuvaukset eivät varsinaisesti liity mihinkään tiettyyn paikkaan. Ne ovat enemmänkin muistoja, mielikuvia tai muistikuvia jostain äänimaisemasta jossakin. Kokemus omaa taloa ympäröivästä äänimaisemasta on kuitenkin hyvin konkreettinen ja liittyy juuri tiettyyn paikkaan. Samaiseen paikkaan voi liittyä muitakin lämpimiä tunteita, jotka voimistavat äänimaiseman tärkeyttä. Äänimaisema muistuttaa jostakin. Perhe asuu tässä talossa ja pihapiirissä. Siihen on voi liittyä muistoja lapsista ja perheen yhteisistä hetkistä. Kaikki nämä luovat erilaisia merkityksiä ja tärkeyttä tietyille äänimaisemalle. Yhtä lailla mainitut luonnon ääniin liittyvät äänimaisemakuvaukset, vaikka ovatkin yleistettävämpiä, voivat haastatellulle liittyä johonkin tapahtumaan ja edustaa rakasta muistoa jostakin. Se kertoo jotain jostakin koetusta paikasta ja sen tapahtumista, ihmisistä, eletyistä tunteista ja aikakaudesta.

Äänimaisemat liittyvät fyysisesti aina paikkoihin joissa kulloinkin olemme ja elämme. Ne edustavat näiden paikkojen paikalliskulttuuria kertoen konkreettisesti näiden paikkojen elämästä ja hengestä. Etenkin juuri paikallisesti ja autenttisesti koetuista äänimaisemista saadut kokemukset edustavat voimakkaasti nimenomaan paikallisuutta. Kokemus äänimaisemasta on samalla kokemus paikasta. Sitä voidaan ymmärtää parhaiten siitä saatujen henkilökohtaisten kokemusten, niiden tulkitsemisen ja merkityksenantojen kautta (Haarni et al. 1997, 16–17.) Jokainen kokee paikan ja sen äänet siis omalla tavallaan.

Ei pelkästään luonnon äänten, vaan myös urbaanin ja keinotekoisien läheisyys on havaittavissa aineistossa koskien äänimaisemia, jotka mielletään kaikkein miellyttävimmiksi. Musiikki koetaan usein rauhoittavaksi. Haastatelluista kuitenkin

vain yksi kokee pelkästään musiikin täyttämän äänimaiseman kaikkein miellyttävimmäksi.

Elävän musiikin luoma äänimaisema on kaikkein mieluisin. Musiikin tyyllillä ei ole niinkään merkitystä. (M4-34.)

“Se kun saa kuunnella musiikkia, mitä ihmiset tuottavat edessäsi saa minussa aikaan aivan uskomattomia reaktioita ja tunteita, joskus tulee kyyneleitä silmiin tai saa kylmiä väreitä. En siis ylistä musiikkia, vaan äänimaisemani on minulle kuin musiikkia, äänet joita kuulen ympärilläni muodostuvat päässäni musiikiksi.” M4-34

Kaksi haastatelluista jaottelivat miellyttävimmät äänimaisemansa erikseen sekä ulko- että sisätilaan. Takassa rätisevä tuli ja hyvä musiikki hiljaa taustalla luovat miellyttävimmän sisätilan äänimaiseman (M5-34). Sisätiloissa miellyttävin äänimaisema muodostuu hiljaisesta radion äänestä, jota kuunnellessa rauhoittuu (M2-40).

Jotta jaksamme olla mukana maailmassa meillä tulisi olla mahdollisuus vetäytyä melusta hiljaisuuteen. Hiljaisuutta, olipa se sitten luonnon hiljaisuutta tai kodin rauhaa, käytämme mielen ja ruumiin tasapainottamiseen, oman keskiön löytämiseen. (Ampuja 2007, 217.)

5.8 Äänellisiä peruselementtejä äänimaisemassa

Aineiston äänimaiseman kuvauksista voidaan poimia siellä esiintyviä Schaferin jaottelemia äänimaiseman peruselementtejä.

Kaupungissa perusääni humina on jatkuvaa, vaikka liikenteen tuottamat äänet vähentyvätkin yöllä. Aineistosta käy ilmi, että kaupungin perusääni, muun muassa liikenteen aiheuttama melu, aiheutti stressiä ja ahdistusta. Maaseudulla asuvat eivät maininneet perusäänestä, joka olisi aina kuuluvilla. Maaseudulla esimerkiksi liikenteen äänet tulkittiin satunnaisiksi. Kodin perusääneksi voisi aineiston perusteella sanoa erilaisten kodinkoneiden, televion ja radion tuottamia ääniä Myös tietotekniikasta

lähtevä hurina loi sekä kotiin että työpaikalle perusääntä. Eräälle haastatellulle musiikki loi perusäänen kaikkiin äänimaisemiin johtuen miltei jatkuvasta musiikin kuuntelusta. Sekä kodin että työpaikkojen äänimaisemien perusääni oli hyvin keinotekoinen ja teknologian luoma.

Aineistosta nousi esiin myös tietty rutiininomaisuus suhtautumisessa joihinkin ääniin ja äänimaisemiin. Hyvin arkipäiväisiin ja vapaa-aikaan liittyviin perusääniin ei ympäröivässä äänimaisemassa juurikaan kiinnitetty huomiota. Kodin ja työpaikan äänimaisemat olivat usein niin tuttuja ja totuttuja, ettei niihin kiinnitetä huomiota. Rutiininomaista äänimaisemaa, vaikka se olisi ollut keinotekoinenkin, ei koettu kielteisenä. Näyttää siltä, että kuulijan suhde äänimaisemaansa muuttuu sitä rutiininomaisemmaksi mitä enemmän hän siellä viettää aikaa.

Kun tottuu äänimaisemansa ääniin, niihin ei kiinnitä huomiota kuin vasta niihin oikein keskittymällä (M5-34). Työpaikan äänimaisema ei ole mitenkään kielteinen, joskaan siihen ei kiinnitä juuri huomiota (N1-30). Työpaikalla sitä uppoutuu ajatuksiinsa. Tietokoneen näppäimistöä naputellessaan ei sen ääntä tule rekisteröineeksi. (N1-30).

“Esimerkiksi kahvinkeitin keittovalmiiksi laittaminen on niin arkista että vasta myöhemmin nyt asiaa ajateltuani huomaan, että lähteehän siitäkin tosiaan ääntä.”

M6-36

Jotkin äänimaisemasta esiin nousevat signaalit koettiin epämiellyttäväiksi, esimerkiksi hälytysajossa olevan ambulanssin pillien ujellus. Useimmiten signaaleihin kiinnittää huomiota, vaikkeivat ne erityisen epämiellyttäviä olisikaan. Ne rikkovat totutun äänimaiseman. Kodin ulkopuolella huomion kiinnitti normaalin äänimaiseman rikkova naapuritalossa meneillään oleva kattoremontti ja sen äänet. Naapurustosta kuuluva musiikki, lasten leikkien äänet ja kotona sairastelevien lasten yskiminen oli totutusta poikkeavaa ja niihin kiinnitettiin huomiota.

Syrjäkylällä normaalin tutun äänimaiseman rikkoi silloin tällöin naapuritalosta kuuluvat lasten äänet. Näihin ääniin kuuntelija kiinnitti huomionsa, mutta esimerkiksi

satunnaisiin liikenteen ääniin hän oli tottunut jo niin, ettei havainnut niitä kuin vasta niihin keskittymällä.

Schaferin mainitsemia äänellisiä maamerkkejä aineistossa olivat porraskäytävästä kuuluvat äänet, jotka ovat tyypillisiä tuolle tietylle paikalle. Lentokoneen lentokentälle laskeutumisen synnyttämä ääni muistuttaa kellonajasta vastaavasti kuten soivat kirkonkellotkin. Lentokoneen laskeutuessa voi kelloon katsomattakin päätellä paljonko kello on. Kodeissa ainakin lasten äänet edustivat maamerkkejä. Autenttisia maamerkkejä arjessa oli vähän. Eräs mainitsi kotipihalleen järveltä kuuluvan kuikan huudon.

5.9 Koti – työ – luonto

Aineistosta käy ilmi, että niin kodissa kuin työpaikallakin ainoan autenttiseksi käsitettävän äänen muodostavat ihmisten äänet. Kodissa luonnollinen ääni kulminoituu pääasiassa lasten ääniin ja työpaikalla aikuisten keskusteluun. Poikkeuksena tosin olivat kahden haastatellun työn äänimaisemat, jotka vaihtelivat luonnon autenttisten äänten ja koneen tuottaman melun vuoropuheluna. Tauolla koneen melun täyttämä äänimaisema muuttui luonnon ääniksi. Tauon loppuessa keinotekoinen äänimaisema otti jälleen vallan luonnon autenttisista äänistä. Luonnonäänet kodin yhteydessä olivat vähäisiä ja ne mainitsi ainoastaan yksi. Silti tähänkin illan tullen rauhoittuneeseen luonnonäänistä koostuneeseen äänimaisemaan toivat keinotekoisien tuulahduksen kauempaa tieltä kuuluneet liikenteen äänet.

Aineistossa esiintyneet lempiäänimaisemat koostuivat pääosin autenttisista luonnon äänistä. Niistä pidettiin ja niitä kaivattiin. Tuulen humina, veden solina ja lintujen laulu mainittiin useissa kuvauksissa lempiäänimaisemista. Keinotekoinen äänimaisema ja teknologia olivat läsnä myös lempiäänimaisemakuvauksissa. Jo edellä mainittu kotitalon pihamaalta kuultu lempiäänimaisema piti sisällään sekä luonnon ääniä kuten tuulen huminaa, kuikan huudon järveltä ja sadeveden tippumisen, mutta siihen sekoittuivat liikenteen sekä järveltä kuuluneet moottoriveneen äänet. Talvella järveltä kuului moottorikelkan ääni.

Näyttää siltä, että äänimaiseman keinotekoisuus on siis jatkuvasti läsnä tai ainakin hyvin lähellä meitä. Urbaaneissa ympäristöissä on miltei mahdotonta kokea autenttista luonnon äänistä muodostuvaa äänimaisemaa. Täytyy mennä kauas maanteistä ja asutuksesta jos haluaa kokea autenttista elementeistä rakentuvia äänimaisemia.

6 HENKILÖKOHTAISISSA ÄÄNIMAISEMISISSA

Tässä kappaleessa tulkitseen aineistoa ja siitä saamiani tuloksia. Oman tulkintani pohjalta muodostan kokonaiskuvia haastateltujen henkilökohtaisista äänimaisemista ja niiden synnyttämistä kokemuksista.

6.1 Kokemuksia kaupungin keskustassa asumisesta

Melu hallitsee elämän eri alueita. Työssä äänimaiseman tunnusomaisena piirteenä on melu, mutta aika ajoin melu vaihtuu vastakohtaisiin ja hiljaisiin luonnon ääniin. Vapaa-ajalla kodin äänimaisema muodostuu sisälle kantautuvista liikenteen ja ihmisten äänistä, jotka luovat kiireen ilmapiiriä. Koti ei siis tarjoa hänelle yksityistä äänellistä tilaa, jossa äänet olisivat asujan kontrolloitavissa. Kotia ei koeta rauhallisena ympäristönä, jossa voi rauhoittua ja kerätä voimia.

Sekä työn että vapaa-ajan äänimaisemille tunnusomaisena piirteenä on siis eriasteinen melu. Kaupungin taustamelu lietsoo kiireen tunnetta ja pitää kuulijaa otteessaan hänen vapaa-aikanaan kaupungissa. Äänimaisema on jatkuvassa liikkeessä. Kaupungin taustamelu luo vapaa-ajan äänimaisemalle melko staattisen pohjan, johon väriä antavat satunnaiset ihmisten äänet ja kodin sisällä esimerkiksi televisiosta kuuluvat äänet. Ulkoa sisälle tunkeutuvat äänet eivät mahdollista kaivattua rauhoittavaa ilmapiiriä ja äänimaisemaa. Hän kärsii melusta ja ahdistuu vallitsevasta meluisasta vapaa-ajan äänimaisemastaan. Äänimaisemassaan hän kokee kiireen tunnun, ihmisten kovan tarpeen päästä liikkumaan nopeasti ja tehokkaasti. Hän haluaisi paeta vapaa-ajan äänimaisemastaan rauhallisempiin ympäristöihin. Hänen jokapäiväinen vapaa-ajan äänimaisemansa koostuu näistä samoista elementeistä.

Työ pakottaa hänet kuitenkin sietämään epämiellyttävää äänimaisemaansa. Työpaikan melua ei koeta samalla tavalla häiritsevänä kuin kaupungin melua, sillä tauoilla melu loppuu ja vaihtuu rauhoittaviin luonnon ääniin. Työn luonteeseen kuuluva luonnon läheisyys rauhoittaa, joskin se on hyvin vastakohtainen elementti työn meluisuudelle. Kotonaan ollessaan hän ei itse pysty säätelemään melun määrää ja kestoja. Hän kokee

olevansa melun vanki eikä pääse sitä pakoon. Työajalla hänen on mahdollista itse vaikuttaa melun keston. Hän pystyy hallitsemaan äänimaisemaansa, mikä osaltaan tekee työpaikan melun siedettävämmäksi.

Koneiden äänten koetaan vallanneen tilan luonnon ääniltä ja etenkin vapaa-ajan äänimaisema muodostuu miltei yksinomaan keinotekoisista äänistä. Ihmisten keskustelu ja puhe ovat ainoita luonnollisia ääniä mitä tässä äänimaisemassa on autenttisista äänistä jäljellä. Kuunnellessaan vapaa-ajan äänimaisemaansa hän suree sen peruuttamatonta muuttumista. Luonnon äänet ovat keinotekkoisten äänten alle. Työajalla äänimaisemassa on havaittavissa enemmän autenttisia ääniä, mutta joka tapauksessa äänimaisemat muodostuvat enimmäkseen tai miltei kokonaan alunperin ympäristöön kuulumattomista keinotekoisista äänistä.

Etenkin kaupungin taustamelun valtaama vapaa-ajan äänimaisema koetaan miltei yksinomaan kielteiseksi, ahdistavaksi ja stressaavaksi. Hyvinä hetkinä eli silloin kun pääsee irtaantumaan kaupungissa ja kodissa vallitsevasta äänimaisemasta se koetaan huomaamattomaksi. Vain hyvin harvoin äänimaisema tuntuu myönteiseltä. Kaupungin taustamelu käsitetään Schaferin teorian mukaan yleensä perusääneksi, johon ei kiinnitetä paljoa huomiota eikä sitä aktiivisesti kuunnella. Tässä tapauksessa näyttää siltä, että taustamelu kuitenkin koetaan pikemminkin signaalina, johon kiinnitetään paljon huomiota. Tästä syystä melu koetaan myös stressaavaksi.

Miellyttävin äänimaisema sijaitsee yleensä kaukana pohjoisessa luonnon lähellä. Tämä äänimaisema muodostuu autenttisista äänistä eikä sitä riko mitkään keinotekoiset äänet. Luonnon äänet kuten lintujen laulu, tuulen humina ja henkäykset ja puhtaan puron liplatus luovat sielua hoitavan ja rauhoittavan, kaikkein miellyttävimmän äänimaiseman.

6.2 Pohjoinen poronhoitajan äänimaisema

Enontekiöllä pienessä kylässä asuvan poronhoitajan vapaa-ajan äänimaisema on rauhallinen ja rauhoittava. Kodissa kuuluvat tavallisen perhe-elämän äänet. Lapset leikkivät ja vanhemmat tekevät kodin askareita. Pohjan äänimaisemalle luo taustalla kuuluva radion ääni. Tämä ääni voidaan käsittää eräänlaisena maamerkinä äänimaisemassa, se on tälle kodille ominainen ja huomionarvoinen äänielementti. Kodinkoneiden, keskustelun ja lasten äänet täyttävät tätä äänimaisemaa. Kodin äänimaisema koetaan miellyttävänä.

Kodin ulkopuolella työssä äänimaisema muuttuu meluisammaksi. Melua tuottavat erilaiset koneet kuten moottorikelkka ja mönkijä. Taukojen aikana melu loppuu ja äänimaisema rakentuu erämaan luonnon äänistä. Koneen sammuttua ympärillä on vain luonnon "hiljaisuus", jota kuunnella. Koneen käynnistyttyä moottorin tuottama ääni peittää jälleen alleen luonnon äänet. Koneiden äänet koetaan äänimaisemassa luonnottomina ja kielteisinä. Luonnon äänet koetaan sen sijaan pelkästään positiivisina.

Tällainen äänimaisema edustaa vahvasti paikallista kulttuuria, poronhoidon ollessa alkuperäisin elinkeino tuolla alueella. Se on pikemminkin ollut elämäntapa. Poronhoitajan työn äänimaisema on muuttunut radikaalisti teknologian kehityksen myötä uusien maastoajoneuvojen tullessa yhä enenevässä määrin työnkuvaan mukaan. Vaikka teknologia onkin nykyään poronhoidossa vahvasti läsnä ja apuna, on sen henki ja työtavat säilyneet ennallaan. Työajan äänimaisemassa vaihtelevat sekä autenttiset että ympäristöön alunperin kuulumattomat keinotekoiset äänet. Äänimaisemalla on toistuva luonne sen toistuessa päivästä toiseen liki pitäen samanlaisena.

Luonnon keskellä oleminen kuunnellen luonnon ääniä on kaikkein miellyttävin äänimaisema. Sisätiloissa miellyttävimmän äänimaiseman muodostaa hiljainen radion ääni, jota kuunnellessa voi rauhoittua rauhoittua. Hiljaisuus kuitenkin häiritsee. On oltava jotain ääntä.

6.3 Elämää keski-suomalaisessa kylässä

Työpaikan äänimaiseman täyttävät pääasiassa keinotekoiset, erilaisten toimistotekniikan elektronisten laitteiden äänet. Ilmastoinnin humina ja kopiokoneen surina luovat pohjaa työpaikan äänimaisemalle, johon tietokoneen näppäimistön naputtelun äänet tuovat toimintaa. Työtovereiden keskustelun äänet ovat osana äänimaisemaa, tuoden siihen autenttisen ja luonnollisen ulottuvuuden. Työpaikan äänimaisema koetaan yleensä joko huomaamattomaksi tai kielteiseksi.

Arjen äänimaisema kotona koostuu kodinkoneiden, lasten ja naapurustosta kuuluvien äänten yhdistelmästä. Astian- ja pyykinpesukoneen äänet viestivät arjen työstä kodissa. Astioiden kaappiin asettelu tai imurointi tuottavat niin ikään jokapäiväisen arjen askareitten ääniä. Television tuottama taustamelu on läsnä kodin äänimaisemassa miltei jatkuvasti. Lapset leikkivät ja välillä riitelevät tuottaen alati muuttuvia ääniä kodin sisäiseen äänimaisemaan. Keskustelu kuuluu hänen äänimaisemansa toiminnallisuuksiin sekä kodissa että työpaikalla. Lasten leikit, kotitöiden tekeminen ja kodinkoneiden käyttäminen sekä ihmisten keskustelu edustavat toimintaa tässä kodin äänimaisemassa. Kodissa arjen normaalin äänimaisemaa rikkovat lasten sairastelusta johtuvat yskimisen äänet. Ne koetaan normaaliin äänimaisemaan kuulumattomiksi.

Kodin ulkopuolella normaalin totutun äänimaiseman rikkoo naapuritalossa meneillään oleva kattoremontti ja siitä johtuvat äänet. Vasaroiden pauke ja muu remonttiin liittyvä melu eivät kuulu tavallisesti tämän kodin pihan ääniympäristön elementteihin. Nämä äänet koetaan normaaliin kodin ympäristön äänimaisemaan kuulumattomiksi ja vieraiksi. Naapurustosta kuuluu musiikkia ja lasten leikkien ääniä. Kauempaa isolta maantieltä kuuluu siellä kulkevien ajoneuvojen äänet. Sisällä kodissa ei ole rauhallista eikä myöskään kodin ulkopuolella pihalla. Melu liittyy olennaisesti sekä vapaa-ajan että työpaikan äänimaisemaan. Haastateltu kokee työpaikan keinotekoisien äänimaiseman stressaavaksi. Kodin äänimaisemakin on meluisa eikä rentouttava. Melusta huolimatta hän kokee kodin äänimaiseman kuitenkin joko huomaamattomana tai myönteisenä. Kodinkoneiden äänet koetaan negatiivisina.

Hyvin harvoin kodin äänimaisema on hiljainen. Ainoastaan aikaisin aamulla tai myöhään illalla ja yöllä kodin ja sen ympäristön äänimaisema koetaan rauhalliseksi. Silloin luonnon äänet, kuten lintujen laulu ja tuulen humina ovat helposti kuultavissa. Haastateltu kaipaa selvästi rauhaa ja luonnon ääniä ympärilleen.

Miellyttävin äänimaisema tälle haastatellulle koostuu luonnon äänistä sekä kodin ympäristön äänimaisemaan kuuluvista keinotekoisista äänistä. Tuuli humisee hiljaa ja vesipisarot tippuvat talon räystäältä. Kauempaa kuuluu auton ääni tai järveltä moottoriveneen kaukainen pöriä. Silloin tällöin kuuluu järveltä kuikan huuto.

Tähän äänimaisemaan kuuluu luonnon äänten rinnalle jollakin tavalla tietty urbaaniuden läheisyys.

6.4 Kokemuksia äänimaisemasta Etelä-Suomen kaupungissa

Olipa kyseessä sitten vapaa-ajan tai työpaikan äänimaisema, on musiikki sille ominaista. Sekä kodin, vapaa-ajan että työpaikan äänimaisemat perustuvat kuunnellulle ja kuullulle musiikille. Musiikki luo ikäänkuin äänimaiseman perustan, jolle muut äänet antavat lisäväriä ja syvyyttä. Työpaikan äänimaisema koostuu radiosta tai kuulokkeista kuuluvasta musiikista, johon työpaikan koneiden äänet tuovat omaa rytmiään. Musiikki on äänimaisemassa maamerkki, jolla on erityinen arvo ja johon kiinnitetään paljon huomiota. Musiikin ja koneiden rytmit yhdessä saavat kuuntelijan liikkumaan rytmien ja musiikin tahdissa. Usein hän ryhtyy tuottamaan myös itse rytmejä ja ääniä äänimaisemaansa, kuultujen äänten innoittamana. Kuulija kokee äänimaiseman voimakkaan kehollisesti, hän alkaa liikkua äänimaisemassaan olevan rytmin tahdissa.

Äänimaisema koostuu pääasiassa keinotekoisista äänistä, mutta vapaa-ajalla myös luonnon äänet ovat osa musiikin täyttämää äänimaisemaa, joskin melko pienessä määrin. Sekä hänen työpaikkansa että vapaa-ajan äänimaisema on koneiden ja keinotekoisien äänten valtaama. Työpaikan äänimaisema koostuu ihmisten puhetta lukuunottamatta yksinomaan keinotekoisista äänistä. Vapaa-ajan äänimaisema rakentuu niin ikään keinotekoisille äänille. Luonnon äänet ovat kyllä taustalla, mutta ne ovat peittyneet kaupungin meluun. Ainoastaan ihmisten ovat havaittavia luonnollisia ääniä. Tätä äänimaisema ei kuitenkaan koeta stressaavana tai häiritsevänä

vaikka se äänten ja jopa melun täyttämä onkin. Äänimaisema koetaan rauhoittavaksi kunhan siinä on tarpeeksi ääntä. Hiljaisuus koetaan sietämättömäksi.

Musiikki on vallitseva elementti niin työpaikan kuin kodinkin äänimaisemassa. Iltaisin kodin äänimaisema rauhoittuu. Myöhään illalla musiikkia ei enää kuulu ja ainoastaan seinäkellon raksutus, jääkaapin hurina ja tietokoneen näppäimistön äänet rikkovat sisällä omakotitalossa vallitsevaa hiljaisuutta. Muut perheenjäsenet nukkuvat ja vain M4-34 on enää hereillä. Kodissa on rauhallinen ja unelias ilmapiiri.

Kaikkein rakkaimmaksi äänimaisemaksi koetaan elävän musiikin täyttämä äänimaisema. Tämä äänimaisema rakentuu keinotekoisista äänistä, jos ei oteta huomioon esimerkiksi laulua musiikin yhteydessä. Toisaalta myös päinvastainen äänimaisema koetaan miellyttävänä. Täysin autenttinen, ainoastaan luonnon äänistä kuten veden solinasta, lintujen laulusta ja tuulen huminasta rakentuva äänimaisema tuntuu myös hyvältä. Joka tapauksessa musiikin ja nimenomaan elävä musiikin täyttämä äänimaisema vaikuttaa kuulijaan voimakkaan kehollisesti. Musiikki saa tuntemaan erilaisia tunteita, se saa tuntemaan kylmiä väreitä ja vuodattamaan jopa kyyneleitä.

6.5 Kokemuksia äänimaisemasta Tunturi-Lapin kylässä

M5-34:n äänimaisema sijoittuu sisätilaan, kotiin. Pieni lapsi nukkuu viereisessä huoneessa. Ilmastoinnin humina, televisiosta kuuluva hyvin vaimea puhe ja tietokoneen hurina ovat ainoita äänenlähteitä sisätiloissa. Ulkoa maantieltä kuuluu harvakseltaan ohi ajavien rekkojen ja henkilöautojen erilaisia ääniä. Ohi lentäneen helikopterin hurina toi vallitsevaan äänimaisemaan jonkin verran liikettä. Äänimaisema on jatkuvaa, johon ohi ajavat autot tuovat satunnaisesti vaihtelua. Äänimaisema on hiljainen ja rauhallinen huolimatta sisälle kantautuvista liikenteen vaimeista äänistä. Hiljainen television taustääni, ilmastoinnin humina ja tietokoneen hurina luovat rauhallisen, unenomaisen ja vaimean kodin äänimaiseman.

Kodin äänimaisema ja sen äänet koetaan hyvin arkipäiväisiksi eikä niihin kiinnitetä juuri huomiota. Normaalin tutun hiljaisen ja rauhallisen äänimaiseman rikkoo silloin

tällöin naapuritalosta kuuluvat äänet. Nämä äänet kuuntelija kokee äänimaisemaan kuulumattomiksi ja havaitsee ne helposti, mutta esimerkiksi satunnaiseen liikenteen ääneen on tottunut jo niin, ettei niitä tavallisesti havaitse lainkaan ennen kuin niihin kiinnittää tarkoituksella huomionsa. Kodin ilmapiiri ja äänimaisema koetaan pääosin myönteiseksi. Keinotekoiset äänet kuten tietokoneen hurina sekä satunnaisesti havaittava liikenteen ääni koetaan silti kielteisiksi. Toisin sanoen kodin rauha koetaan miellyttävänä. Rauhan rikkovat keinotekoiset äänet koetaan kielteisinä.

Miellyttävin äänimaisema muodostuuakin luonnossa kuuluvista autenttisista äänistä. Virtaavan veden, kosken kohina, tuulen humina ja lintujen laulu luovat perustan äänimaisemalle, joka koetaan kaikkein rakkaimmaksi. Toisaalta takassa palava tuli ja pirtin hiljaisuus luovat myös rauhoittavan rakkaan äänimaiseman. Hiljaisuus ja rauhallisuus on yhteistä näille molemmille äänimaisemille.

6.6 Elämää Pohjois-Pohjanmaalla

Kodin ja vapaa-ajan äänimaisema muodostuu kodinkoneiden ja erilaisten kodin askareitten äänistä. Näitä keinotekoisia ääniä ovat esimerkiksi astianpesukoneen ja pyykinpesukoneen äänet, kahvinkeitin porina tai televisiosta tulevat äänet. Kodin keinotekoisia ääniä ei koeta kielteisinä. Tämä äänimaisema koetaan melko arkisena ja huomaamattomana, johtuen sen päivästä toiseen toistuvasta luonteesta. Kodin äänimaisemalle tyypillisiä ääniä ovat lisäksi lasten äänet. Kodin äänimaisema on sellainen, josta haastateltu nauttii. Etenkin asteen äänistä haastateltu nauttii erityisesti.

Työpaikan äänimaiseman luovat tietokoneen hurina ja näppäimistön äänet. Voisi sanoa että kyseessä on tyypillinen nykyajan toimiston äänimaisema. Lisäksi prosessitekniikan laboratoriossa tehtävästä työstä kuuluu aika ajoin erilaisia kilinöitä ja kolinoita. Tämänkin äänimaiseman haastateltu kokee miltei huomaamattomana eikä juurikaan kiinnitä siihen huomiota. Äänimaisema on päivästä toiseen jatkuva ja muuttumaton.

Sekä työpaikan että kodin äänimaisemat ovat rauhallisia ja ne koetaan joko huomaamattomina tai myönteisinä. Kuitenkin liiallinen hiljaisuus koetaan

ahdistavaksi, sillä jotain ääntä täytyisi olla aina havaittavana. Kaupungin melu ja sen keinotekoiset äänet koetaan kielteisenä. Liikenteen melu ja kaupungin korkea taustamelu tuntuvat ahdistavilta.

Kaikkein miellyttävin ja rakkain äänimaisema löytyy Tunturi-Lapista. Tämä äänimaisema rakentuu luonnon äänistä. Linnun laulu, puron solina ja tuulen tuiverrus luovat sielua rauhoittavan äänimaiseman.

6.7 Äänimaisemakokemuksia lappilaisen kaupungin keskustasta

Tunnusomaisena piirteenä äänimaisemassa on melu. Kerrostalossa sijaitsevan kodin sisäisessä äänimaisemassa ääninä ovat pakastimen hurina ja vesijohtojen suhina. Rappukäytävästä kuuluu asuntoon muiden talon asukkaiden aiheuttamia ääniä. Talon sisäistä äänimaisemaa ei itsessään koeta häiritsevänä tai meluisana. Sisään kantautuu ulkoa jatkuvaa liikenteen tuottamaa taustamelua. Melu vaimenee ainoastaan yöllä, mutta silloinkaan se ei kuitenkaan täysin katoa. Kaupunki on jatkuvasti elossa ja ajoneuvot ja ihmiset liikkuvat jatkuvasti, öisinkin. Ulkoa sisään tunkeutuva keinotekoisien äänten luoma äänimaisema koetaan kielteiseksi, hermostuttavaksi ja ahdistavaksi. Sitä pääse pakoon muuten kuin poistumalla kaupungista. Keinotekoiset äänet ovat vallanneet äänimaiseman miltei täysin luonnon ääniltä.

Kodissa äänimaisema on keinotekoinen ja ulkona ihmisten ja koirien satunnaiset äänet ovat ainoita luonnon ääniä, joita harvoin voi täällä havaita. Tämä äänimaisema on jatkuva. Pieniä satunnaisia muutoksia siihen tuovat esimerkiksi ohi lentävän lentokoneen äänet tai hälytysajoneuvon pillien ulvonta.

Äänimaisema on jatkuvassa liikkeessä. Taustamelu velloo erilaisilla voimakkuuksilla ja esimerkiksi tuulen suunta voi muuttella kuuluvan melun voimakkuuden tasoa. Äänimaisema joka rauhoittaa, on täysin päinvastainen verrattuna arjen äänimaisemaan. Rakkain ja rauhoittavin äänimaisema rakentuu yksinomaan luonnon äänistä. Äänimaisema ei ole hiljainen vaan tuulen humina, virtaavan veden solina, lintujen laulu ja eläinten äänet niiden luontaisessa elinympäristössä luovat rauhoittavan äänimaiseman. Yleensä tämä äänimaisema löytyy Pohjois-Lapista, ainakin mielikuvissa.

7 YHTÄLÄISYYKSIÄ: YLEISEN ILMIÖN ETSINTÄÄ

Tässä luvussa otan selvää, minkälaisia yleistyksiä edellisen luvun tulkintojen pohjalta on mahdollista tehdä. Pyrin muodostamaan kokonaiskuvaa ilmiöstä tulkintojen taustalla.

Haastateltavat kertoivat heidän elämässään toistuvista ja vallitsevista äänimaisemista ja niiden ominaisuuksista. Aineistosta tuli esiin selvästi kaksi yleistä äänimaiseman teemaa heidän elämässään. Sekä työpaikan että kodin äänimaisemat kuuluivat miltei kaikkien haastateltujen jokapäiväiseen ja toistuvaan äänimaisemaan. Kodin ja työn äänimaisemat rytmittävät ihmisten elämää ja ne luovat heidän äänellisen ympäristönsä sisällön. Ylipäänsä haastateltujen äänimaisemat olivat luonteeltaan arkisia. Merkitykselliset ja jopa juhlaviksi koetut hetket äänimaiseman kokemisen näkökulmasta tarkasteltuna olivat yleensä rauhallisia ja hiljaisia. Silloin keinotekoiset äänet kuten liikenteen ja muiden koneiden äänet hiljenevät ja luonnon äänet täyttävät tilan.

Tunnusomaista miltei kaikkien haastateltujen äänimaisemille oli siinä kuuluva jonkiasteinen jatkuva taustahumina tai melu. Toisilla taustamelu oli ilmastoinnin, radion tai esimerkiksi tietokoneen tuottamaa jatkuvaa ääntä. Toisilla taustamelu muodostui pääasiassa liikenteestä tulevista äänistä. Vain kaupungissa asuvat mainitsivat varsinaisesta taustamelusta ja sen kokivat selvästi ahdistavaksi. Kaupungin meluisassa äänimaisemassa aistittava jatkuva liike ja kiire koettiin myös ahdistavina. Kaupungissa melun tason on voimakkaampaa ja jatkuvampaa sekä vaikeammin kontrolloitavaa kuin esimerkiksi maaseudulla. Osa haastatelluista kertoi ilmastoinnin ja tietokoneen hurinankin tuntuvan kielteisiltä äänimaisemassa.

Aineistosta on havaittavissa selvästi haastateltujen mieltymys luonnon ääniin. Luonnon ääniksi mainittiin lintujen laulu ja esimerkiksi tuulen ja veden äänet. Keinotekoiset elementit äänimaisemassa koettiin epämiellyttävinä. Keinotekoinen äänimaisema ei miellyttä ja kaikkein arvostetuimmat ja miellyttävimmät äänet liittyvät yleensä luontoon ja luonnollisuuteen. Luonnon äänten miellyttävyys ja niiden kaipuu

näkyi selvästi sekä maalla että kaupungissa asuvilla. Osalla luonnon äänistä koostuviin äänimaisemiin kaipuun taustalla oli luettavissa kaupunkielämää ja sen arvoja kritisoivia aatteita ja ajatuksia. Nämä haastatellut olivat itse kaupungin keskustassa asuvia. He myös näyttivät kaipaavan luonnon rauhaa kaikkein voimakkaimmin.

Kaupunkiympäristöön ja sen äänimaisemaan liitettiin kiireen tuntu ja meluisuus. Vaimeampien, usein luonnon äänten hukkuminen melun ja hälyn alle koettiin negatiivisena ja suoranaisena puutteena kaupungin äänimaisemassa. Luonnon äänten peittymistä mekaanisten ja keinotekkoisten äänten alle pidettiin negatiivisena kehityssuuntana. Haastateltujen vastauksista ilmeni että jatkuva liikenteen melu koettiin häiritsevämpänä kuin satunnaisten ajoneuvojen liikkeiden äänet. Yksi kaupungin meluun kriittisesti suhtautuvista haastatelluista oli kuitenkin huomannut häntä vaivaavan tinnituksen helpottavan kaupungin melussa, joka peittää alleen muut äänet tai ainakin kääntää huomion pois jatkuvasti vaivaavasta korvien soimisesta.

Vaikka suurin osa haastateltavista kaipasi pääsyä irti liikenteen, kodinkoneiden ja muun taustamelun piiristä, kukaan ei kaivannut ”täydellisen” hiljaisuuden kokemusta. Miltei puolet haastatelluista piti liiallista hiljaisuutta ahdistavana. Jollakin äänilähteenä liiallisen hiljaisuuden välttämiseksi oli radio ja joku kaipasi jotain muuta ääntä rikkomaan hiljaisuuden. Musiikin merkityksen pienuus haastateltujen äänimaisemissa oli yllättävää. Yksi haastatelluista koki miellyttäväksi äänimaisemaksi minkä tahansa äänimaiseman, jossa vain on ääntä. Sama haastateltu oli ainoa, joka mainitsi musiikin olevan tärkeä elementti hänen äänimaisemissaan. Hän oli ylipäätään myös ainoa, jonka kokemus äänimaisemasta oli äärimmäisen kehollinen. Musiikista ja rytmeistä koostuva äänimaisema sai hänet liikkumaan sen tahdissa ja tuottamaan siihen lisää rytmejä ja ääniä.

Aineistosta käy ilmi, että autenttinen luonnon äänimaisema koetaan kaikkein miellyttävimmäksi, elvyttävimmäksi ja rauhoittavimmaksi. Niissä kommentoissa, jotka koskivat luonnon ääniä ja luontoa, oli kaikkein suurin tunnelataus.

Enontekiöllä asumisen luonnonläheisyys ja paikalliseen kulttuuriin liittyvä voimakas luontoyhteys ovat havaittavissa niissä seikoissa, jotka kuuluvat haastateltujen lempiäänimaisemissa.

Aineistossa oli toki poikkeuksiakin. Urbanin ja keinotekoisien läheisyys miellyttävimmässä äänimaisemassa oli myös havaittavissa. Esimerkiksi kaukaiset liikenteen äänet sekoittuneina luonnon ääniin, oman talon takapihalta kuunneltuna, mainittiin rakkaimpana äänimaisemana. Tässä voidaan nähdä myös tietyn rakkaan paikan ja siihen liittyvän äänimaiseman yhteys ja symbioosi.

Paikka on ilmiö, kuva, jota ihmismieli kuljettaa mukanaan ja joka syntyy siinä elämisen ja siitä saatujen kokemusten kautta (Haarni et al. 1997, 17).

Luonnolliset äänet kuten tuulen humina, veden solina ja lintujen laulu koettiin kuitenkin yleisesti sellaiseksi hiljaisuudeksi, joka rauhoittaa ja jota on miellyttävä kuunnella. Vain kaksi haastatelluista mainitsi keinotekoisien äänten kuuluvan heitä kaikkein eniten miellyttävään äänimaisemaan. Ympäristössä koetun melun, stressin tai meluherkkyyden kasvaessa ihmiset haketuvat enenevässä määrin luontoon — luonto on siis stressinhallinta- ja elpymiskeino, johon ainakin osa meluisassa ympäristössä asuvista turvautuu (Ampuja 2007, 205).

Vaikka luonnon äänistä muodostuvat äänimaisemat mainittiin lähes poikkeuksetta miellyttävimmiksi, vain kaksi haastatelluista kertoivat halustaan hakeutua vallitsevasta vapaa-ajan ja kodin äänimaisemastaan rauhallisempiin ympäristöihin ja lähemmäs luontoa. Nämä kaksi henkilöä asuivat kaupungin keskustassa, joten yhteys ääniympäristön melulla ja halulla hakeutua lähemmäs luontoa on myös tässä tutkimuksessa nähtävissä. Haastatellut eivät kahta poikkeusta lukuunottamatta kokeneet esimerkiksi halua vaihtaa vapaa-aikansa äänimaisemaa johonkin rauhallisempaan vaan kokivat ne pääosin yleensä myönteisinä tai ainakin siedettävinä.

Työpaikan äänimaisemat koettiin joko melun tai jonkin muun seikan takia stressaavampina kuin kodin äänimaisemat vaikka kodin äänimaisemat saattoivat olla meluisampia kuin työpaikan. Tosin työpaikan äänimaisemien stressaavuuteen voi

liittyä niihin liittyvät kuulijan mielikuvat velvollisuuksista ja vastuusta.

Kodin sisäisten äänten kuten lasten ja kodin askareitten luoma äänimaisema koettiin lähes poikkeuksessa myönteisenä. Tilanteissa joissa kodin äänimaisema koettiin kielteisenä ja ahdistavana oli syynä ulkoa sisälle kantautuva melu. Koti halutaankin pitää ulkopuolelta tulevalta ääneltä suojattuna sen rauhallisuuden ja rauhoittavuuden takaamiseksi.

Kahdella haastatelluista oli selvästi havaittavissa kodin sisälle kotiin tunkeutuvan julkisen melun aiheuttamia negatiivisia reaktioita ja merkkejä siitä, että heidän kotinsa eivät toimi heille henkireikätilana. Juuri kaupungin keskustassa asuvat valittivat tästä. He valittivat myös ahdistuksesta, jolla näyttäisi olevan selvä yhteys henkireikätilan puuttumiseen kotiolosuhteissa. Kaupungin keskustassa asuvat olivat haastatelluista ahdistuneimpia. Ahdistus näyttäisi johtuvan ainakin kotiin sisään tunkeutuvasta kaupungin melusta. Muut haastatellut olivat tyytyväisiä tai suhteellisen tyytyväisiä kotinsa äänimaisemaan. Heille kodin äänimaisema vaikuttaisi mahdollistavan rauhoittumisen ja elpymisen. Ei ollut merkitystä asuivatko he maaseudulla vai kaupungin laitamilla. Juuri kaupungin keskustan melun jatkuvuus ja aistiärsykkeiden määrä näyttää olevan olennaista ahdistuksen kokemiseen tässä yhteydessä.

Vain kaksi seitsemästä haastatelluista asuu maalla. Näyttää siltä että maaseudun ja luonnon äänimaisemat eivät ole loppujen lopuksi kovinkaan lähellä toisiaan. Voisi ajatella että maaseudulla luonnon äänet olisivat itsestään selvyys. Todennäköisesti niitä kuulee siellä useammin ja helpommin kuin kaupunkiympäristössä, mutta koneiden, laitteiden, naapureiden ja ajoneuvojen äänet ovat kuultavissa jopa häiriöksi asti myös maaseudun äänimaisemassa.

Suurin osa haastatelluista oli samaa mieltä heitä häiritsevistä ja miellyttävistä äänimaisemiensa piirteistä. Asuivatpa haastatellut maalla tai kaupungissa, oli suhtautuminen meluun lähes sama. Vain yksi haastatelluista ei ahdistunut tai stressaantunut ympäröivästä melusta. Jokaisella on tietenkin oma henkilökohtainen melukynnyksensä, jonka ylittyessä ääni muuttuu meluksi. Vaikuttaa siltä että melua, johon voidaan itse vaikuttaa, siedetään parhaiten. Näyttää myös siltä että syvimmillä

kaupungin keskustassa asuvat haluavat kaikkein voimakkaimmin rauhaan luonnon lähelle.

Meluun reagoiminen on hyvin yksilöllistä, osa ihmisistä “tottuu” meluun paremmin kuin toiset, ja melun kokeminen on vahvasti kulttuurisesti väritynyttä. Tunnettuja ovat toistuvat viittaukset “etelän melukulttuuriin”, joihin verrattuna Suomi on hiljainen maa, jonka vuoksi melusta valittaminen on täällä vähintäänkin omituista. (Ampuja 2007,202.)

Kaupungin laitamalla tai maaseudulla asuvat vaikuttavat olevan tutkimukseni mukaan yleisesti tyytyväisempiä äänimaisemiinsa ja kokivat ne miellyttävämmiksi. Kylissä tai kaupungin laitamailla asuvat eivät valittaneet tai valittivat vain hyvin vähän esimerkiksi kotiin tunkeutuvasta melusta. Herää kysymys aikaisempien äänimaisemien ja asuinpaikkojen, kulttuurien merkityksestä yksilön melun ja keinotekoisien äänimaisemien sietämisen kyvylle. Ovatko koko elämänsä kaupungin keskustassa asuneet ylipäänsä kaupungin reunamilla tai maaseudulla asuvia ahdistuneempia vai onko tässä nähtävissä juuri maaseudun rauhasta kaupungin melskeeseen muuttuneen arkipäivän elämän äänimaiseman muutoksesta johtuva reaktio? Molemmat kaupungin keskustassa asuvista ovat asuneet pitkään Enontekiöllä huomattavasti rauhallisemmissa äänimaisemissa. Entä mikä on saanut heidät valitsemaan asuinpaikkansa juuri keskustasta.

Toistuva kuvio näyttää olevan se, että valinnanmahdollisuuksien kasvaessa ihmiset kaihtavat asettumista kovimpien melulähteiden läheisyyteen. Se osaltaan todistaa lajityypillisestä käytöksestä, jolle ominaista on, että tietyn rajan jälkeen yksilön ominaisuuksista ja kulttuurista riippumatta kaihdamme altistumista kovalle ja toistuvalla melulle. (Ampuja 2007, 203.)

Kaupungin keskustassa asuvat haastatellut kritisoivat kaikkein voimakkaimmin kaupunkiympäristöä. On selvästi nähtävissä että haastatelluista ne, jotka asuvat kaupungin ydinkeskustassa ihannoivat kaikkein eniten luonnon äänimaisemaa, koska elävät täysin päinvastaisissa äänimaisemissa ja ovat niihin hyvin tyytymättömiä. He

ovat asuinhistoriassaan Enontekiöllä kokeneet toisenlaisen vaihtoehdon, luonnon läheisyyden ja rauhallisen äänimaiseman. Muistikuvat ja kokemukset siitä ajasta ovat voimakkaita ja sotivat vallitsevaa meluista nykyisyyttä vastaan.

Myös kulttuuriset seikat vaikuttavat paljonkin ympäristön miellyttävyyteen, siihen millaisesta ympäristöstä olemme oppineet nauttimaan. Ihmisen lajinkehityksen kautta muovautuneet ominaisuudet, johon kuuluu ihmisen biologian lisäksi psyykinen säätelykykymme, näyttäisi asettavan tietyt reunaehdot sille millainen ympäristö koetaan hyvänä, terveellisenä ja viihtyisänä. (Ampuja,2007, 210.)

Kuulijan taustalla näyttää olevan suuri merkitys miten hän ääniympäristönsä kokee. Tutkimuksessani voidaan nähdä, että haastateltujen Enontekiöllä eletty verraten pitkä aika näkyy jollakin tavalla heidän suhtautumisessaan esimerkiksi jatkuvaan taustameluun. Varsinkin nyttemmin kaupungin keskustassa asuvat henkilöt reagoivat voimakkaan negatiivisesti kaupungin meluun ja jatkuvaan äänitulvaan. Haastatteluista nousee esille myös yhteisiä nimittäjiä äänille, joista pidetään. Nämä miellyttäviksi koetut äänet ja äänimaisemat voivat olla periytyneitä enontekiöläisestä luonnonläheisestä paikalliskulttuurista. Nämä äänimaisemat edustavat kuulijoille koettua, jossain yhä olevaa ja uudelleen koettavaa äänimaisemaa. Niihin liittyy muistoja.

Sekä jo Enontekiöltä pois muuttaneet että siellä yhä asuvat olivat mieltyneitä samankaltaisiin äänimaisemiin ja ääniin. Haastateltujen suhde Enontekiöön voisi näkyä ainakin juuri tässä, kaipuuna puhtaaseen luontoon ja autenttisiin ääniympäristöihin, joita Enontekiöllä ainakin haastateltujen lapsuudessa vielä oli. Kaipaako ihminen luontaisesti ja yleisesti luonnonääniä ympärilleen rauhoittuakseen, onko hän unohtanut nämä autenttiset ääniympäristöt eikä siksi osaa niitä kaivata vai vaikuttaako esimerkiksi lapsuudessa ja nuoruudessa elämämme ääniympäristöt siihen millaisissa ääniympäristöissä tunnemme sielumme lepäävän?

Menneisyyden äänimaiseman kulttuurianalyttiseen selvittämiseen kuuluvat ääniin liittyvät henkilökohtaiset ja yhteiset muistot. Menneet äänitapahtumat luovat alueella asuville tai asuneille yhteisen eilisen. (Uimonen 2005, 57.) Äänen kulttuurisia

merkityksiä selvitetessä on otettava myös huomioon, että ympäristösuhde rakentuu harvoin pelkän kuuloaistin perusteella (Uimonen 2005, 46).

Kaikkien haastateltujen äänimaisemat edustavat modernin yhteiskunnan tuottamia keinotekoisia äänimaisemia. Vanha hiljainen vaikuttaa kadonneen arjesta. Kuitenkin miltei kaikki haastatellut pitävät autenttista äänimaisemaa kaikkein tervehdyttävimpänä ja miellyttävimpänä ja vain harvoin pääsevät sen kokemaan. Aineiston perusteella luonnonäänet ja niitä sisällään pitävät äänimaisemat koettiin positiivisina. Kaupunkiäänten muodostamat äänimaisemat koettiin lähes poikkeuksetta pelkästään negatiivisina.

Haastateltujen äänimaisemat muodostuvat asuinpaikasta riippumatta hyvin samankaltaisista moderneista elementeistä niin kodissa, vapaa-ajalla kuin työssäkin ja haastateltujen kokemuksissa äänimaisemistaan on yhteneväisiä piirteitä. Keinotekoiset äänet kodin ulkopuolella koettiin pääosin kielteisinä. Kodin äänimaisemassa esimerkiksi kodinkoneiden tuottamaa ääntä siedettiin kuitenkin hyvin eikä sitä koettu yleisesti kielteisenä. Usein tämä äänimaisema oli jopa huomaamaton.

Rutiininomaiseksi muuttanutta äänimaisemaa ei koettu kielteiseksi, koska siihen ei kiinnitetty huomiotaakaan. Keinotekoisien äänten kritiikki osui lähinnä liikenteestä ja koneista lähtevään meluun ja sen tunkeutumiseen yksityiseen. Mahdollisuus melun kontrollointiin etenkin kaupunkiympäristöissä koettiin tärkeänä seikkana melun sietämisen kannalta. Myös tietotekniikan tuottama ääni koettiin sekä kotona että työpaikalla negatiivisena.

Pohjois-Lapissakin moderniin yhteiskuntaan kuuluvat tuotantokoneiden äänet, kodinkoneet ja muut nykyaikaiset äänilähteet ovat osa arkea. Äänimaisemassa on melua ja äänilähteitä kaupunkiympäristöä vähemmän, mutta kuten Outi Ampuja väitöskirjassaan mainitsee, tunkeutuu teknologisen kehityksen myötä tulleista sähkölaitteista ja moottorikäyttöisistä laitteista lähtevä melu yhä uusille alueille ja hiljaiset alueet käyvät yhä harvinaisemmiksi (Ampuja 2007, 105). Teknologian läheisyys on arkipäivää niin harvaan asutussa pohjoisessa kuin tiheimmin asutuissa

etelän kaupungeissakin.

Kaupungeille tyypillistä matalataajuista ('lo-fi') äänimaisemaa dominoivat toistuvat ja voimakkaat koneiden äänet, äänten sekamelska ja kakofonia. Tavallisin dominoiva ääni tulee liikenteestä, mutta myös sisätiloissa humisevat ilmastointilaitteet ja lämmityslaitteet. Sen sijaan luontoympäristössä ja perinteisissä maatalousympäristössä normaali tausta kaikille koetuille äänille värähtelee aivan eri tasoilla, äänien taustalla on hiljaisuus enemmän kuin sekalaisten äänilähteiden humina tai hurina. Tällaisissa ympäristöissä tilan hahmottaminen äänen perusteella helpottuu. Hi-fi-äänimaisemia Schaferin mukaan ovat erityisesti luonnonympäristöt, yölliset ympäristöt ja koneellistumista edeltäneet ihmisympäristöt. (Schafer 1977,43.)

Pyrkiessämme muokkaamaan äänimaisemallista todellisuutta konstruimme äänimaisemankin osaksi inhimillistä. Hiljaisuuden ja melun välinen dialogi muuttuu osaksi äänimaisemasuunnittelua. Sen myötä luonnonhiljaisuuskin arkipäiväistyy ja siitä katoaa henkisyys, jota sillä on ajateltu joskus olevan. (Ampuja 2005,208.)

Haastateltujen kokemuksissa kuvastuu tietynlainen tyytymättömyys keinotekoista äänimaisemaa kohtaan. Kokemukset keinotekoisesta äänimaisemasta ovat pääosin negatiivisia. Kodissa keinotekoista kuitenkin siedetään paremmin. Yleisesti kokemukset äänimaisemista viittaavat siihen, että ihmiset kaipaavat ja arvostavat rauhaa ja melutonta asuinympäristöä, jossa itse pystyy vaikuttaman meluun. Tuloksissa kuvastuu myös luonnonäänten tärkeä merkitys ja tietynlainen kaipuu luonnon rauhaan, pois melusta.

8 PÄÄTÄNTÄ

Tässä tutkimuksessani olen tarkastellut millaisissa äänimaisemissa Enontekiöllä asuneet tai asuvat elävät ja millaisia kokemuksia heitä ympäröivät äänimaisemat heissä synnyttävät. Löytyykö heidän äänimaisemistaan yhteisiä nimittäjiä ja merkkejä heidän Enontekiöllä vietetystä asuinhistoriastaan ja millaisia merkkejä tuo paikkakunta on heihin mahdollisesti jättänyt.

Ihmisen elämässä vapaa-ajalla on tärkeä merkitys. Toisilla vapaa-aikaa on paljon, toisilla vähemmän, mutta kaikille sillä on merkitystä. Suurin merkitys sillä on ihmisen rentoutumisen ja elvyttävyyden kannalta. Työelämän vaativuus ja ajoittainen stressaavuus vaativat vastapainoa, jolloin onnistuneet vapaa-ajan olosuhteet nousevat hyvinvoinnin kannalta tärkeään rooliin. Tutkimuksessa tuli selvästi esille haastateltujen kaksi äänimaiseman teemaa: koti ja työ. Vapaa-aikaan sisältyy niin kodin arki kuin harrastuksetkin, joista tosin aineistossa ei mainintoja ollut. Kokemukset kodin äänimaisemasta olivat haastatelluilla pääosin positiivisia lukuunottamatta muutamaa haastateltua, jotka kokivat vapaa-aikansa äänimaiseman ahdistavaksi liiallisen melun ja julkisen yksityiseen tunkeutumisen takia.

Modernin yhteiskuntamme keskiössä oleva teknologian läsnäolo tuli esille niin työstä kuin kodista puhuttaessa. Itse asiassa sekä kodin että työn äänimaisemat olivat kaikilla joko osittain tai kokonaan keinotekoisia, teknologisten laitteiden äänten muokkaamia ja rakentamia. Vain kahden vastanneen työn äänimaisemassa olivat luonnon äänet osana äänimaisemaa. Kodin ja vapaa-ajan äänimaisemat olivat niin ikään keinotekoisia, etenkin päiväsaikaan. Illalla ja yöllä keinotekoisien ja luonnonäänten välinen tasapaino tasoittui ja luonnon äänet nousivat äänimaisemaan selvemmin mukaan.

Teknologian läheisyys korostui niin Enontekiöllä asuvien kuin sieltä jo pois muuttaneiden sekä työn että vapaa-ajan, arjen äänimaisemassa. Erilaiset kodinteknologian kuten astianpesukoneen, pyykinpesukoneen tai television tuottamat

äännet rakensivat perustan kotien äänimaisemalle. Myös työpaikkojen äänimaisemat rakentuivat joko kokonaan tai suureksi osaksi teknologian tuottamalle äänelle. Äänimaiseman keinotekoisuus koettiin pääosin negatiivisena kuten myös teknologian vahva ja jatkuva läsnäolo modernissa yhteiskunnassamme. Autojen, koneiden ja ihmispaljouden luomat meluisat kaupungin äänimaisemat koettiin ahdistavina. Näitä ympäristöjä jouduttiin kuitenkin sietämään arjen käytännön syistä.

Yhteiskunnassa on yksilöllisten valinnanmahdollisuuksien lisäksi myös rakenteellisia ja teknologisia “pakkoja”, kuten se, että kesämökille on vaikea päästä ilman omaa autoa ja luonnonrauhaa taas ei löydy kaupungista, jossa on käytännössä “pakko” asua työn vuoksi ja niin edelleen. Monet näihin rakenteellisiin pakkoihin liittyvät päätökset, joilla on ollut suora vaikutus äänimaisemaan, tehty edellisten sukupolvien toimesta ja ne ovat liittyneet teknologisiin ratkaisuihin, kuten yksityisautoilua suosivan kaupunkirakenteen valintaan. (Ampuja 2007, 189.)

Schaferin mainitsemat hi-fi-äänimaisemat ovat käymässä yhä harvinaisemmiksi ja täysin luonnontilaisia äänimaisemia on yhä hankalampi löytää. Myös pohjoisimman Lapin äänimaisemat ovat muuttumassa yhä meluisammiksi. Tosin helpottavaa ja huomionarvoista tuloksissa oli, että haastatellut jotka yhä asuvat Enontekiöllä, eivät maininneet mitään kodin ulkopuolisesta perus- tai taustahuminasta, joka on kaupungin perusääni. Näyttää siltä että vielä toistaiseksi se puuttuu noilla harvaan asutuilla seuduilla äänimaisemasta kokonaan. Havaitut häiritsevät äännet ovat vielä onneksi melko satunnaisia. Taustahumina tai –melu kuten se usein ilmaistaan, kuuluu suurempien asutuskeskittymien perusäänimaisemaan. Taustahuminan poissaolo mahdollistaa selvemmat havainnot herkemmistä äänistä kauempaa, se laajentaa siis kuulijan akustista horisonttia (vrt. Truax 2001, 67).

Äännet kuuluvat läheltä ja kaukaa; maisemassa on syvyyttä sekä akustisesti, että kuulijan oman kokemusmaailman suhteen (Uimonen 2002, 62). Hiljaisuuden rakentumisessa on kyse toimivasta akustisesta ympäristöstä, sillä äänettömyyden kokeminen edellyttää tiettyjä akustisia olosuhteita. Äännet ovat vaihtelevia, monimuotoisia ja tasapainossa (Truax 2001, 76–78.) Tasapainossa olevat äännet

levittäytyvät tasaisesti kuuloalueelle siten, etteivät ne peitä toisiaan. Nämä kriteerit täyttyvät kaupunkien ja maaseudun hiljaisuuden kokemuksissa. Lisäksi toimivan akustisen yhteisön on mahdollista laajentua havaittavissa olevan ääniympäristön ulkopuolelle. Sillä voidaan tarkoittaa niitä käsityksiä, jotka yksilöt ovat kulttuurinsa jäseninä omaksuneet ja sitä, millaisena he näistä lähtökohdista hyvän ääniympäristön mieltävät. (Uimonen 2002, 61.)

Luonnonäänten merkitys haastateltaville oli poikkeuksetta suuri. Sitä kaivattiin lisää ja sen vähäisyys koettiin selvästi puutteena äänimaisemassa. Etenkin kaupungin keskustassa asuvat tuntuivat kaipaavan luontoa eniten. Elvyttävin ja rauhoittavin äänimaisema koostui lähes useimmille pelkästään luonnon äänistä. Tuulen humina, joen solina, lintujen laulu olivat näiden äänimaisemien elementtejä. Muutaman henkilökohtaisessa lempiäänimaisemassa oli elementtejä myös keinotekoisesta, urbaanista ja teknologiasta. Vaikka “luontoa” tai “luonnollista” äänimaisemaa ei kulttuurin ulkopuolella olisikaan selvähahmoisena olemassa, voi luonnon äänten kaipuuseen silti sisältyä vihjeitä siitä, että kulttuurimme asettamat vaatimukset meluun sopeutumisesta voivat olla liian ahtaasti määriteltyjä kaupunkilaisten hyvinvointia ajatellen. (Ampuja 2007, 209.)

Musiikin mainitsi vain yksi, mutta sen merkitys oli hänelle hyvin tärkeä elementti äänimaisemassa. Radio mainittiin vain kerran, mutta sen merkitys on tärkeä. Tässä äänimaisemassa radion tehtävä oli rikkoa muuten turhan syvää ja ahdistavaa hiljaisuutta. Radio loi äänimaiseman Enontekiöllä hiljaisessa kämpässä. Jos radio luo äänimaiseman jonnekin se tarkoittaa siten että radio käytännössä on tällöin itse äänimaisema, äänten täyttämä tila. Tätä ajatusta voidaan johtaa eteenpäin ja sanoa, että tällöin radiota voisi nimittää myös globaaliksi äänimaisemaksi. Hiljaisessa kämpässä radion ollessa päällä tietyllä kanavalla voi kuulija olla samassa äänimaisemassa lukuisten muidenkin saman kanavan kuuntelijoiden kanssa, jopa ympäri maailmaa. Tämä äänimaisema ylittää kaikki kulttuuri- ja valtionrajat.

Hiljaisuuden muuttuminen yhä harvinaisemmaksi ja siihen liittyvä kiihtyvä teknologisoituminen voidaan nähdä sekä globaalina että paikallisena ilmiönä. Itse

asiassa paikallisuus ja globaalius sekoittuvat tässä sekoitukseksi erilaisia merkityssuhteita. Ajatellaanpa esimerkiksi Lapin hiljaisia seutuja, joita tullaan kokemaan toiselta puolelta maapalloa. Modernisoituminen ja teknologisoituminen on ehkä muuttanut paikallisen äänimaiseman keinotekoiseksi tai autenttisia äänimaisemia on enää hyvin vähän jäljellä maissa joista tänne tullaan. Hiljaisuutta kokemaan tulevat ihmiset haluavat kokea tälle paikalle ominaisia maisemia ja äänimaisemia. Samalla he kuitenkin muuttavat paikallista, ehkä autenttista äänimaisemaa keinotekoisempaan suuntaan, esimerkiksi liikkumalla moottorikelkkasafareilla. Hiljaisuutta voisi tässä yhteydessä uskottavimmin puolustaa “luomumatkailuyrittäjä”, joka kuljettaa koiravaljakolla keskieuropalaisia turisteja hiljaisessa Suomen luonnossa (Ampuja 2007, 191).

Odottamatonta, mutta myös liian syvä hiljaisuus mainittiin aineistossa. Miltei puolet haastatelluista koki liiallisen hiljaisuuden ahdistavaksi. Nämä haastatellut pitivät kyllä luonnon hiljaisuudesta, mutta kokivat liiallisen hiljaisuuden keinotekoisessa ympäristössä ahdistavaksi. Esiin nousi myös kysymys yksilön äänimaiseman säätelyn mahdollisuudesta ja merkityksestä sekä pakotetusta äänimaiseman sietämisestä. Näyttää siltä, että melua, jota on mahdollista kontrolloida, siedetään paremmin kuin pakotettua melulle altistumista.

Tutkimuksessani on havaittavissa melun vaikutuksia ihmisen psyykkeeseen. Kaupungin keskustassa asuvat haastellut mainitsivat jatkuvan kiireen ja liikkeen tunnun asuinympäristössään. He valittivat myös stressistä ja ahdistuksesta, joita tämän ympäristö heille aiheuttaa. Tulokseni päätyvät samoille linjoille jo aiemmin mainitsemani Ampujan väitteen kanssa siitä, kuinka meluisa paikka ei voi toimia elvyttävänä ympäristönä, koska melu ja liiallinen aistiärsykkeiden määrä aiheuttavat stressiä ihmisen joutuessa ponnistelemaan sulkeakseen melun pois tietoisuudestaan.

Luontopaikat elvyttävinä ympäristöinä ja henkireikätila liittyvät yksityisen ja julkisen väliseen säätelyyn. Tarvitsemme yksityisyyttä julkisen vastapainona, hiljaisuus, luonnon äänet ja oma rauha ovat merkittävä osa yksityisyyttä. Tämän puolesta puhuvat myös ne fyysiset ja psyykkiset haitalliset terveysvaikutukset, joista kaupunkilaiset ovat

kärsineet melun ja hiljaisuuden välisen tasapainon järkkyyssä (Ampuja 2007, 217–218.) Urbanin alueen äänimaisemissa tulisi olla vaihtoehtoja, eri kompleksisuuden tasoja, joista yksilöt ja erilaiset kulttuuriset ryhmät voisivat valita ja löytää oman optimaalisen äänimaisemansa (Hellström 2006, 95).

Tutkimuksessani on havaittavissa viitteitä yksilöiden mieltymyksistä eri tyyppisiin äänimaisemiin. Toiselle optimaalinen ja kallisarvoinen äänimaisema koostuu musiikista ja äänimaisemassa tulisi olla jatkuvasti ääntä, vaikka keinotekoisestikin, että se koetaan miellyttävänä. Vastaavasti joillekin kaupungin taustamelu vaikuttaa olevan heidän melunsietokykynsä rajoilla. Meluisa ja ärsykeitä täynnä oleva äänimaisema ahdistaa ja aiheuttaa stressiä. Heille optimaalista äänimaisemaa edustaa luonnon äänet ja sen hiljaisuus. Tutkimuksesta voidaan nähdä, että hiljaisuutta ja autenttisia äänimaisemia pidetään kallisarvoisina. Myös rakkaaseen ympäristöön liittyvä äänimaisema koetaan kallisarvoisena.

Tutkimukseni tulokset alleviivaavat jo olemassa olevan äänimaisematutkimuksen tuloksia melun vaikutuksista ihmisiin. Kuten Ampuja (2007, 215–218) toteaa, että tarve melun ja hiljaisuuden väliseen tasapainoon kumpuaa ihmisluonnosta – emme ole “biologisesti virittäytyneet” urbaaniin ympäristöön, jonka yksi stressitekijä on melu. Tämä väite näyttäisi pitävän paikkansa myös tämän tutkimuksen tulosten valossa.

Teknologia on ulottanut lonkeronsa miltei kaikkialle maapallolla. Jossain tutkimattomissa sademetsissä voi olla vielä yhteisöjä, joissa modernin maailman teknologiaa ei tunneta muuten kuin ihmettemällä lentävää suurta meluavaa “lintua”. Teknologia ja koneellisuus on siis täysin globaalia ja voidaan todeta Ampujan ajatuksien mukaan, että olemme menossa kohti tai olemme jo täysin perillä keinotekoisessa äänimaisemassa. Ilmiö on globaali. Löytyykö maapallolta enää sellaista paikkaa, missä äänimaisema on täysin autenttinen eikä ole mitään mahdollisuutta siihen, että jostain korkealta kuuluisi suihkukoneen ääni. Tässä suhteessa paikallisuuden ja globaaliuden ero tuntuu aika pieneltä.

Koneellisuus on vallannut tai olemme antaneet sen vallata koko planeettamme. Se on

kuin keinotekoisien äänten verkosto, joka laajenee paikallisesta maailmanlaajuiseen. Esimerkiksi meluun liittyvät paikalliset kokemukset ovat yleistettävissä suurempaan globaaliin mittakaavaan. Lähtökohdat ovat ratkaisevia tässä yhteydessä. Suuressa kaupungissa syntynyt ihminen on koko elämänsä ajan “kylläntynyt” vallitsevaan kaupungin meluun. Kuitenkin jossain menee myös hänellä melun siedon raja, jonka ylittyessä myös hänelle tulee ahdistuksen kokemuksia.

Harvaan asutuilla alueilla on yleensä vähemmän melua. Tällaisella alueella asuva tai sieltä lähtöisin oleva ihminen ei ole ehtinyt kylläntynyt meluun ja hänen melunsietokynnyksensä on alhaisempi. Yhtä lailla kodin yksityisyyden kriteerit ovat olemassa globaalisti. Joissakin kulttuureissa kodin ja ihmisten yksityisyyden rajat ovat varmasti väljempiä kuin esimerkiksi länsimaissa, mutta esimerkiksi kodin merkitys henkireikätilana ja rauhoittumisen kehtona on varmasti ympäri maailman yhtä kiistaton ja tärkeä.

Hiljaisuutta on verrattu kaikille kuuluvana omaisuutena raikkaaseen ilmaan tai saastumattomaan veteen. Teknologisoituneessa ympäristössä nämä kaikki ovat muuttuneet jokapäiväisistä asioista kallisarvoisiksi (Franklin 2000, 14).

Ampuja kysyy, että tilanteessa, jossa hiljaisuuden ja melun välinen tasapaino on järkkynyt etenkin kaupunkialueilla, onko äänimaisema ja etenkin hiljaisuus muuttumassa yhdeksi hyödykkeeksi muiden tavaroiden joukossa (Ampuja 2007, 235).

Ampujan kysymykseen liittyen olisi kiinnostavaa jatkaa äänitutkimusta ja etenkin arktisen alueen äänitutkimusta esimerkiksi Kilpisjärven alueen äänimaiseman muutoksia tutkimalla. Turismi, rakentaminen, lentoliikenne ja moottorikelkkailu ovat lisääntyneet voimakkaasti tuolla alueella viimeisten viidentoista vuoden aikana. Olisi kiinnostavaa tutkia millä tavalla aikaisemmin hyvin rauhallisen alueen äänimaisema on muuttunut kokonaisuudessaan, mutta etenkin kevätsezonin aikana. Olisi kiinnostavaa tietää myös paikallisten suhtautumisesta melun lisääntymiseen. Hiljaiset alueet ovat käymässä jatkuvasti harvinaisemmiksi ja siksi olisikin tärkeää ja korkea aika ottaa esille tuon katoavan rikkauden merkitys ja pyrkiä luomaan keskustelua siitä ihan yleisellä tasolla. Hiljaisuus, tai se mitä siitä on jäljellä saattaa tulevaisuudessa olla

yhdessä valosaasteettoman ympäristön kanssa entistä suurempi matkailuvaltti.

Luonnonäänimaisemien jatkuva vähentyminen ja kuitenkin niiden tärkeys ihmisen elpymiselle ja hyvinvoinnille herättää huolta tulevaisuudesta. Elvyttävien paikkojen harvinaistuuksissa ja autenttisten äänimaisemien muuttuessa yhä laajemmin keinotekoisiksi, keinot kestää nyky-yhteiskunnan yhä kiihtyvää elämäntahtia ja kiirettä vähenevät ja henkinen sekä fyysinen hyvinvointi vaarantuvat entisestään. Muuttuvatko myös mieltä elvyttävät keinot jossakin vaiheessa täysin keinotekoisiksi ja kuilu ihmisen ja luonnon välillä kasvaa entisestään ihmisen erkaantuessa yhä kauemmas alkukodistaan.

Vaalimalla ja säilyttämällä hiljaisuutta voimme säilyttää tulevaisuuteen jotain itsellemme ja luonnolle arvokasta. Meille jää jotain, joka on vaarassa kadota. Hiljaiset autenttiset luonnon äänimaisemat ovat todellisessa vaarassa. Ihmisellä on tarve rauhalle ja hiljaisuudelle. Sen voi nähdä matkailussa. Kun toisaalla hiljaisuus on tuhottu, hakeutuvat ihmiset yhä jäljellä olevaa hiljaisuutta kohti.

Nykyihmisen tarve kokea mahdollisimman paljon mahdollisimman nopeasti muuttaa autenttisia äänimaisemia keinotekoisempaan suuntaan hyvin nopeasti. Nykyajan tehokkuutta korostavan elämänrytmin voidaan nähdä osaltaan aiheuttavan äänimaisemien muuttumisen melun ääniympäristöiksi. Yhteiskunnan kiihtyvä teknologisoituminen ja yhä kiihtyvä tarpeemme liikkua nopeasti tulisi nähdä todellisena uhkana vielä jäljellä oleville autenttisille ääniympäristöille.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti 1999: Laadullinen tutkimus. Tampere. Vastapaino.

Ampuja, Outi 2005: Kohti keinotekoista äänimaisemaa? Teoksessa Kuultava menneisyys. Suomalaista äänimaiseman historiaa. Toim. Ampuja, Outi, Kilpiö, Kaarina. Turku. Turun historiallinen yhdistys ry.

Ampuja, Outi 2007.: Melun sieto kaupunkielämän välttämättömyytenä : melu ympäristöongelmana ja sen synnyttämien reaktioiden kulttuurinen käsittely Helsingissä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Ampuja, Outi 2008.: Oikeus hiljaisuuteen: pamfletti. WSOY, Helsinki.

Anttila, Pirkko 2006: Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina. Akatiimi Oy.

Becker, C. 1992: Living and relating: an introduction to phenomenology. Newbury Park. Sage.

Bowman, Wayne D. 1998: Philosophical perspectives on music. New York. Oxford University Press.

Clifton, Thomas 1983: Music as heard. A study of applied phenomenology. New York. Yale University Press.

Dufrenne Mikel 1953: Phénoménologie de l'expérience esthétique. Paris. Presses universitaires de France.

Erkkilä, Raija 2005: Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Toim. Perttula, J, Latomaa, T. Helsinki. Dialogia.

Ferrara, Lawrence & Elizabeth A. Behnke 1997: Music. Lester Embree & al. (toim.), Encyclopedia of Phenomenology. Dordrecht – Boston – London. Kluwer Academic Publishers, 467–473.

Ferrara, Lawrence 1984: Phenomenology as a tool for musical analysis. Musical Quarterly. USA. Vol.LXX/3,355-373.

Franklin, Ursula 2000: Silence and the Notion of the Commons. Soundscape. Journal of Acoustic Ecology vol. 1, number 2, 14-17.

Haarni, Tuukka, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.) 1997: Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen. Vastapaino, Tampere.

Heidegger, Martin 1982: The Basic Problems of Phenomenology. Käänt. Alfred Hofstadter. Bloomington & Indianapolis. Indiana University Press. [Grundprobleme der Phänomenologie, kirj. 1919.]

Heidegger, Martin 2000: Oleminen ja aika. Alkuteoksesta Sein und Zeit suomentanut Kupiainen R. Tampere. Vastapaino.

Hellström, Björn 2003: Noise Design. Architectural modeling and the aesthetics of urban acoustic space. Göteborg. Bo Ejeby Förlag.

Hellström, Saara 2006: Äänimaisema ja esteettinen kokemus. Teoksessa Sata suomalaista äänimaisemaa. Toim. Järviluoma, Helmi, Koivumäki, Ari, Kytö, Meri, Uimonen, Heikki. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Huovinen, Erkki, Kuitunen Jarmo (toim.) 2008: Johdatus musiikin filosofiaan. Tampere. Vastapaino

Husserl, Edmund 1965: Phenomenology and the crisis on philosophy. Philosophy as rigorous science and Philosophy and the crisis of European man. Translated with notes and an introduction by Lauer Q. New York. Harper & Row.

Husserl, Edmund 1970: Logical investigations. Volume two. Translated by Findlay JN. New Jersey. Humanities Press.

Husserl, Edmund 1995: Fenomenologian idea. Viisi luentoa. Alkuteoksesta Die Idee der Phänomenologia suomentaneet Himanka J, Hämäläinen J & Sivenius H. Helsinki. Lokikirjat.

Husserl, Edmund 1998: The Paris Lectures. Translation and introductory essay by Koestenbaum P. Dordrecht. Kluwer.

Ingold, Tim 2000: The Perception of the Environment. Essays on livelihood, dwelling and skill. London and New York. Routledge.

Ingold, Tim 2002: Introduction to Culture. In Ingold Tim (ed.) Companion Encyclopedia of Anthropology. London. Routledge, 329-349.

Ipsen, Detlev 2002: The Urban Nightingale – or some theoretical considerations about sound and noise. Teoksessa Soundscape Studies and Methods. Toim. Järviluoma, Helmi, Wagstaff, Gregg. Turku, Helsinki. Finnish Society for Ethnomusicology, Department of Art, Literature and Music, University of Turku.

Juntunen, Matti 1986: Edmund Husserlin filosofia. Fenomenologia ja apodiktisen tieteen idea. Helsinki. Gaudeamus.

Järviluoma, Helmi 2003: Äänimaisematutkimus. Teoksessa Johdatus musiikintutkimukseen. Toim. Eerola T, Louhivuori J, Moisala P. Vaasa. Suomen Musiikkitieteellinen Seura.

Järviluoma, Helmi, Wagstaff Greg 2002: Soundscape Studies and Methods - An Introduction. Teoksessa Soundscape Studies and Methods. Toim. Järviluoma Helmi, Wagstaff Gregg. Turku, Helsinki. Finnish Society for Ethnomusicology, Department of Art, Literature and Music, University of Turku.

Karjalainen Pauli Tapani (1997). Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, Tuukka, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.). Tila, paikka ja maisema: tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen, 227-241. Vastapaino, Tampere.

Karra, Auli 2005: Tilan ja ajan fenomenologiaa Kaija Saariahon soolohuiluteoksessa *Laconisme de Láile*. Elektronisia unelmia. Kirjoituksia Kaija Saariahon musiikista. Toim. Anne Sivuoja-Gunaratnam. Helsinki. Yliopistopaino.

Kramer, Jonathan D. 1988: *The Time of Music. New Meanings, New Temporalities, New Listening Strategies*. New York. Schirmer Books.

Kurkela, Kari 1993: *Mielen maisemat ja musiikki : musiikin esittämisen ja luovan asenteen psykodynamiikkaa*. Helsinki. Sibelius-akatemia.

Laine, Timo 2001: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin*, 2. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. Aaltola Juhani, Valli Raine. Jyväskylä. PS-kustannus.

Lauer, Quentin 1965: Introduction. In Husserl E *Phenomenology and the crisis on philosophy. Philosophy as rigorous science and Philosophy and the crisis of European man*. New York: Harper & Row, pp. 1-68.

Murtomäki Veijo, Suurpää Lauri, Koivisto Tiina, Henriksson Juha 2003: *Länsimainen musiikinteoria ja musiikkianalyysi*. Johdatus musiikintutkimukseen. Toim. Eerola Tuomas, Louhivuori Jukka, Moisala Pirkko. Jyväskylä. Suomen musiikkitieteellinen seura.

Niskanen, Sirkka 2005: Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio. Kokemuksen tutkimus : merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Toim. Perttula Juha, Latomaa Timo. Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus : Tila.

Oramo, Ilkka 1991: Musiikin estetiikka. Suuri musiikkitietosanakirja. Keuruu. Weilin + Göös.

Perttula, Juha 1995: Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere. SUFI.

Perttula, Juha 2005: Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Kokemuksen tutkimus : merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Toim. Perttula Juha, Latomaa Timo 2005: Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus : Tila.

Rauhala, Lauri 1974: Psykkinen häiriö ja psykoterapia filosofisen analyysin valossa. Prisma-tietokirjasto 35. Helsinki. Weilin & Göös.

Rauhala, Lauri 1990: Humanistinen psykologia. Helsinki. Yliopistopaino.

Rauhala, Lauri 1993: Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistossa, vol. 41. Tampere. Tampereen yliopisto.

Rauhala, Lauri 1995: Tajunnan itsepuolustus. Helsinki. Yliopistopaino.

Redström, Johan 1998: Is Acoustic Ecology About Ecology? - Reflections on the International Conference on Acoustic Ecology "Stockholm, Hey Listen!"

http://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=phenomenology+in+soundcape+study&source=web&cd=2&ved=0CFcQFjAB&url=http%3A%2F%2Fciteseerx.ist.psu.edu%2Fviewdoc%2Fdownload%3Fdoi%3D10.1.1.41.3267%26rep%3Drep1%26type%3Dpdf&ei=3fS8T5mYI5P34QTT1dBg&usg=AFQjCNGuJbcNN27zr_pT7uOzByvYjCmYMA&cad=rja

Rowell, Lewis 1983: *Thinking about Music. An Introduction to the Philosophy of Music.* Amherst. The University of Massachusetts Press.

Satulehto, M. 1992: *Elämismaailma tieteiden perustana: Edmund Husserlin tieteen filosofia.* Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta, vol XXXIII. Tampere. Suomen Fenomenologinen Instituutti.

Schafer, R. Murray 1977: *The Tuning of the World.* New York. Alfred Knopf.

Schafer, R. Murray (toim.) 1977b: *Five Village Soundscapes. The Music of the Environment Series.* Vancouver. A.R.C.Publications.

Taivalmaa, Mari 2001: *Pakenevat näyt. Kuulijoiden kokemuksia Sergei Prokofjevin kappaleesta Vision Fugitive op. 22 nro. 3.* Pro Gradu. Jyväskylä. Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitos.

Tarvainen, Anne 2008: *Elämyksestä analyysiin: Laulajan ilmaisun kuuntelemisen kehollisia ja liikkeellisiä ulottuvuuksia.* Artikkelijulkaisu Musiikki 1/2008.

Torvinen, Juha 2007: *Musiikki ahdistuksen taitona. Filosofinen tutkimus musiikin eksistentiaalis-ontologisesti merkityksestä.* Helsinki. Suomen musiikkitieteellinen seura. Yliopistopaino.

Truax, Barry 1984: *Acoustic Communication.* Westport. Connecticut. Ablex Publications.

Truax, Barry 2001: *Acoustic Communication.* Toinen painos. Westport. Connecticut. Ablex Publishing.

Uimonen, Heikki 2002: *Meluisat ja mieluisat – ääniympäristön veto ja vastenmielisyys.* Teoksessa *Sata suomalaista äänimaisemaa.* Toim. Järviluoma Helmi, Koivumäki Ari, Kytö Meri, Uimonen Heikki. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden

seura.

Uimonen, Heikki 2005: Ääntä kohti – ääniympäristön kuuntelu, muutos ja merkitys. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Williams, Alastair 2001: Constructing Musicology. Hampshire. Ashgate.

LIITE 1. Aineistohakukysymykset

Taustakysymykset:

Sukupuoli

Ikä

Synnyinpaikka

Mitä teet työksesi

Missä olet asunut

Kauanko olet asunut Enontekiöllä

Missä asut nyt

1. Mistä äänimaisemasi rakentuu?
2. Miten sinä olet äänimaisemassasi eli liittykö äänimaisemaasi työn, arjen , vapaa ajan ulottuvuuksia? Missä roolissa äänimaiseman koet?
3. Liittykö äänimaisemaasi jotain joka ei siihen luontaisesti kuulu tai ei alunperin kuulunut?
4. Missä tilassa äänimaisemasi on? Missä olet?
5. Kauanko äänimaisemasi kestää? Onko se jatkuva vai satunnainen?
6. Mitä toiminnallisuuksia äänimaisemassasi on?
7. Miten koet äänimaisemasi? Onko se sinulle esimerkiksi myönteinen, kielteinen, huomaamaton tai jotain muuta, mitä?
8. Kuvaile vielä vapaasti (esseemäisesti) jotain sinulle läheistä tai rakasta äänimaisemaa. Mistä tämä äänimaisema rakentuu? Missä se on? Missä sinä olet?